

GU Journalen

NYHETER FRÅN GÖTEBORGS UNIVERSITET NR 4-5 JUNI 1999

Varning för sponsring

UNIVERSITETETS SAMVERKAN MED näringslivet får inte äventyra forskningsfrihet. Den varningssignalen skickar tre statsvetare i Göteborg nu ut i en ny debattbok.

Sid 4

Vicerektorer i ledningen

LEDNINGEN FÖR GÖTEBORGS universitet förstärks den 1 juli med fem vicerektorer – med särskilt ansvar för områdena övergripande forskningsfrågor, lärande och kunskapsbildning, omvärldsfrågor, kvalitetsfrågor samt jämställdhets- och jämlikhetsfrågor.

Sid 5

Landets första EU-översättare

SVERIGES TJUGOTVÅ FÖRSTA EU-översättare utexaminerades för ett par veckor sedan vid Göteborgs universitet. Flera av dem har redan fått jobb.

Sid 9

Briljant intuition

VAD KRÄVS FÖR att man ska bli nobelpristagare? Det är mycket – men kanske först och främst intuition. Ny psykologisk forskning tyder på att det förhåller sig så.

Sid 12

Idéer till salu

BOTANISKA INSTITUTIONEN HAR vidgat sitt verksamhetsfält. Man ska nu börja sälja affärsidéer och framtidstro till näringslivet.

Marknadsförare av detta koncept är Pia Sundh.

Sid 14

Reseskildring från Shanghai

VISST ÄR KINA värt en mässa – men än mer ett varaktigt vetenskapligt och kulturellt utbyte. Det skriver professor Hans Glimell i en personlig reserapport från Shanghai.

Sid 15

Nya tider för rödspottor

LIVET I BADVIKEN är sig inte riktigt likt – vare sig för turister, strandkrabbor eller rödspottor. Ingela Isaksson på Kristinebergs marina forskningsstation förklarar i sin doktorsavhandling varför.

Sid 17

FOTO: HILLEN MÅGEL

För en humanare rätt på lika villkor

REDAN SOM DOKTORAND insåg Eva-Maria Svensson att det inte råder någon jämlikhet inför lagen. Så småningom förstod hon också vad det berodde på. I en tingsal är "det manliga" normen – och "det kvinnliga" undantaget som bekräftar normen. "Mäns behov och prioriteringar skapar rätten." Det vill Eva-Maria Svensson ändra på.

Sid 10-11

Prorektor har ordet

FOTO: ALLAN ERIKSSON

Ranka, ranka, franka...

Universitetskanslerns svar på Moderna tiders ranking av svenska universitet är att lansera en ny modell för nationell kvalitetsbedömning, "skämtsamt kallad Franking", som hon själv skriver. Sigbrit Franke tar avstånd från en förklarad och ytlig rangordning och vill i stället driva en granskning och värdering av kvalitet utifrån Högskoleverkets devis "Att granska för att främja". Inledningsvis skall värderingen göras utifrån aspekterna jämställdhet, studentinflytande liksom social och etnisk mångfald.

Frankes utspel har resulterat i många frågande frysningar – inte har väl jämställdhet, studentinflytande, social och etnisk mångfald med universitetens kvalitet att göra? Då gäller vetenskaplig excellens eller en elits prestationer, menar de som tycker att det luktar "massuniversitet".

Och massuniversitet är inte ett positivt ord i akademiska sammanhang, konstigt nog. Om vi tror på värdet av den kvalitativt högststående utbildning och forskning vi ägnar oss åt vid universitet, borde vi väl se "massuniversitetet" som tecken på att vi verkligen varit framgångsrika. För det kan väl inte vara så att vi universitetsutbildning och forskning som en "positionell vara", vilken förlorar i värde om många blir delaktiga?

Frankingens kvalitetskriterier anknyter till de resonemang som framförs av sociologen Göran Brulin i hans nya bok "Den tredje uppgiften. Högskola och omgivning i samverkan" (1998). Han presenterade den själv nyligen i Göteborg vid ett seminarium arrangerat av Grundtvig institutet. I boken hävdar han bl a att "Tiden för storskaliga, centralistiska planer och program tycks vara över. Den vertikala modellen verkar ha tömts på kraft". I framtiden ställs i stället krav på horisontell samverkan, där den mänskliga kompetensen blir viktigare än strukturella faktorer. "Massuniversitetens framväxt ställer nya krav på framtidens forskning och utbildning. Varför inte återigen utgå från renässansmänniskans sammansmältning av teori och praktik, varför inte söka ny legitimitet i kunskapsbildning i interaktiv samverkan med omgivning, det vill säga i den tredje uppgiften?"

De löstryckta citaten är inte rättvisande. Men som jag läser Brulin och tolkar Franke, vars artiklar jag tyvärr inte haft tillgång till i skrivande stund, syftar frankingens kvalitetskriterier till att förstärka förutsättningarna för den horisontella dynamiken – alla människors möjlighet till delaktighet och samverkan i lärandet på olika plan – genom att främja eliminering av några av de strukturella hindren i den förhärskande vertikala modellen. Det handlar naturligtvis också om samhällssyn. "Vi lär inte för /hög/skolan utan för livet" är ett snart 2000-årigt yttrande, som fortfarande är en välbehövlig påminnelse – eller för att citera Visionen: "Akademisk utbildning och forskning är inte mål i sig utan medel för att förbättra oss alla som människor och göra världen bättre att leva i". Därför känns det bra med en franking, som på ett grundläggande plan prioriterar universitetens hållning till människan som resurs. Det är också hoppfullt, att de kriterier som nu provas bara är en början.

BIRGITTA SKARIN FRYKMAN
Prorektor

Kommentar

Axelklappar räcker inte

VI BLIR ALLA trötta på ord och begrepp där innehållet blir flytande och används värdenormerande eller retoriskt. Ett begrepp som flyter omkring i dagens universitetsdebatt är "det omkringliggande samhället". Universitetet ska "... samverka med det omkringliggande samhället..." skriver Thomas Östros i gästkrönikan i detta nummer av GU Journalen. Det omkringliggande samhället innebär för GU bl a den västsvenska regionen. Jag vågar, utan att ha forskat om detta, hävda att mer än 90 procent av GU:s satsningar på denna omkringliggande region handlar om kontakter med näringslivet. Snabbt vill jag dock tillägga att det alls inte är något fel med en regional marknadsatsning och att diskutera regionala tillväxtstrategier. Men jag skulle ändå vilja att man i stället för "geografiska" regioner talade om "mentala" regioner och att därmed lägga en icke enbart ekonomisk betydelse i begreppet tillväxt...

Begreppet "mental region" är lånat av Anders Flodström, rektor vid KTH.

Med begreppet menas de individer som läser vid universitetet och som är vår framtida rekryteringsbas. Ungdomar med mycket skilda bakgrunder. De finns i dag huvudsakligen i grundskolan och gymnasiet och är våra framtida studenter. Det är denna potential av ungdomar från alla samhällsklasser och med olika kulturella och etniska bakgrunder som vi måste stimulera, uppmuntra och motivera att söka sig till GU.

Det händer en hel del spännande saker inom GU i dag i avsikt att öppna universitetet för ungdomar med invandringsbakgrund. Olika instanser vid universitetet, studentorganisationerna och Invandringsförvaltningen träffas och bildar nätverk i en aktivitet som närmast kan ses som ett multivadsarbete. Det är bra, men vi lär inte lyckas med att förändra den sociala snedrekryteringen till universitetet enbart med eldsjäl och ett stort mått av idealism. Enheter som arbetar med dessa aktiviteter måste även komma med i universitetets Verksamhetsplan 2000, det behövs en ekonomisk satsning mot snedrekrytering.

Axelklappar och retorik förändrar inte den sociala och etniska snedrekrytering. Lyckas vi inte påverka den ganska snart, så hjälper det inte hur många näringslivskonkter vi har. Företagen kommer att flytta ifrån regionen om vi inte har en välutbildad befolkning. Framtidens befolkning är mångkulturell och detta måste visa sig på universitetets alla nivåer, bland studenter, forskare, lärare och på andra befattningar. Det "omkringliggande samhället" är för mig det mångkulturella samhället. För en ljusnande framtid med ekonomisk tillväxt gäller det att få spärvarnarna från Biskopsgården och Angered fyllda med studenter på väg mot GU.

MAJ-LIS FOLLÉR
Föreståndare för Grundtvig institutet

Pressröster

” Flera rapporter pekar på att universitetens kvalitet försämras när fler studenter kommer in utan att antalet lärare ökar i samma utsträckning. Detta innebär större föreläsningssgrupper och färre undervisningstimmar. Det är dålig ekonomi som ligger bakom försämringen och det är de svagare studenterna som drabbas samtidigt som många lärare bränner ut sig. Högskoleverket håller på att göra en enkätundersökning om bland annat undervisning och lärarresurser. Resultatet beräknas komma under sommaren.

19 maj 1999 – Svenska Dagbladet

” En alltmer ansträngd ekonomi inom högskolan gör att universitetet skär ner på personalen. Akademiker utan fast anställning bör se om sitt hus, uppmanar Görel Strömqvist, Universitetslärarförbundets ordförande.

Nästa år kommer visstidsanställda som varit anställda tre eller möjligen fem år automatiskt att bli fast anställda.

– I dag existerar ofta ett smått feodalt system där godtycke, kontakter och goodwill spelar en avgörande roll. Botemedlet mot fifflandet är att blottlägga förhållandena, men då måste anställda som kommit i kläm våga ställa upp, säger Strömqvist.

16 maj 1999 – Dagens Nyheter

” Vid Uppsala universitet har de humanistiska institutionerna drabbats av stora nedskärningar, skriver Sigbrit Swahn, professor i franska vid Uppsala universitet. Problemet är att de nya regionala universitetens uppbyggnad ger minskade anslag till de etablerade universitet.

– Fördelningspolitiken är enligt min mening förödande. Man kan inte leka Robin Hood med forsknings- och utbildningsresurser.

14 maj 1999 – Svenska Dagbladet

GU JOURNALEN är en informations- och personaltidning från Göteborgs universitet REDAKTÖR: Allan Eriksson BITR REDAKTÖR: Anders Franck LAYOUT/GRAFISK FORMGIVNING: Anders Eurén. ANSVARIG UTGIVARE: Siv Bondenas Brink STF ANSVARIG UTGIVARE: Åke Pettersson MEDVERKANDE SKRIBENTER: Eva Lundgren, Peter Olofsson, Anders Franck, Susanne Liljenström, Maria Jacobson, Gunnar Dahlström, Gunnar Falkemark, Maj-Lis Follér, Birgitta Skarin Frykman och Thomas Östros. ADRESS: Informationsavdelningen, Göteborgs universitet, Box 100, 405 30 Göteborg. TEL: 031-773 1021. FAX: 031-773 4354 E-POST: Allan.Eriksson@adm.gu.se INTERNET: http://www.gu.se/aktuell/GU-journalen TRYCK: Arktryckarna AB, Göteborg. Tidningen trycks på miljövänligt papper som uppfyller kraven för Svanenmärkning. UPPLAGA: 5 600 ex UTGIVNING: 8 nummer/år. Nästa GU Journal utkommer i slutet av september MANUSSTOPP: 13 september ADRESSÄNDRING: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. För obeställt material ansvaras ej. Citera gärna, men ange källan. ISSN 1402-9626

Ny satsning ska locka fler lärare till skolan

Lärare som saknar behörighet garanteras halvtidsanställning om de väljer att gå en nyinrättad lärarutbildning på halvtid.

GU har samordningsansvar för satsningen som syftar till att höja kompetensen och locka fler lärare till skolan.

UTBILDNINGEN VÄNDER SIG I första hand till obehöriga lärare som redan undervisar i matematik, teknik eller naturorienterade ämnen. Ungefär 80 procent av platserna ska gå till lärare som vill skaffa behörighet i dessa ämnen. Även en ämneslärare som vill komplettera sin utbildning med ett ämne omfattas.

Halvtidsutbildningen är till för lärare som har ämnesstudier i boten. De som inte har läst någonting kan inte gå utbildningen. För de flesta sökande kan det bli aktuellt att komplettera med den praktiskpedagogiska utbildningen.

Kompetensen i skolan höjs och verksamma obehöriga lärare stannar kvar i yrket. I bästa fall kan utbildningen även attrahera andra yrkesgrupper som exempelvis ingenjörer.

Utbildningen startar någon gång under hösten och pågår i två år. Ett av lockbetena är betalad praktik som ska kunna förläggas till den skolan redan jobbar på.

Kommunerna garanterar halvtids-

anställning under studietiden, men det blir till att ta studiemedel i vanlig ordning. En del kommuner kan eventuellt "sponsra" studierna med en rejäl halvtidslön, men exakt hur avtalen ska utformas är inte klart ännu. För att studera på den nya lärarutbildningen krävs behörighet i vanlig ordning.

Stockholm, Malmö, Karlstad och Göteborg får åtta miljoner kronor under 1999 och lika mycket till under år 2000 för att genomföra uppdraget. Göteborgs universitet håller i pengapåsen och ska fördela efter behov.

Kommunförbundet håller just nu på med en kartläggning av vilka personer som kan komma ifråga för utbildningen.

- Det ska bli en förstklassig utbildning, fastslår Gudrun Balke, chef för LUN och universitetsråd för lärarutbildningen vid GU.

- En snabbkurs för lärare?

- Nej, studierna är lika omfattande som på den vanliga lärarutbildningen. Men behoven kan skifta och utbildningen kommer därför att skraddarsys individuellt.

- Nu har vi en bra chans att minska lärarbristen på ett smidigt sätt. Det nära samarbetet med Kommunförbundet och kommunerna är början till något mycket spännande, fortsätter Gudrun Balke.

Universitet och högskolor i landet har prövat olika metoder för att komma till rätta med bristen på lärare i matematik, teknik och naturorienterade ämnen. Officerare har omskolats till lärare och ett naturvetenskapligt basår har införts. Man har också prövat att läsa idrottsämnets kombinationsmöjligheter med matematik eller naturorienterade ämnen. Men fortfarande finns det för få lärare i dessa ämnen.

- En annan möjlighet är att skapa speciella tjänster som gör det möjligt för lärarna att forska parallellt med arbetet. Det kan öka kompetensen i skolan och leda till skolutveckling. Framförallt kan det göra lärarjobbet roligare och leda till nya karriärvägar, tror Gudrun Balke.

Är det inte effektivare att satsa på att förbättra skolan och anslå mer pengar?

- I så fall behövs det mycket mer pengar. För att förbättra skolan behövs det också goda lärare, den nya halvtidsutbildningen bidrar till att höja kompetensen i skolan.

Högre löner till lärare i matematik, teknik och naturorienterade ämnen - är det en möjlighet?

- Kan det vara, tillsammans med nya karriärvägar.

PETER OLOFSSON

Svårast att komma in på Europaprogrammet

Göteborgs universitetet har fyra av landets mest populära utbildningar: Europaprogrammet, psykologprogrammet, gymnasielärarutbildningen med samhällskunskap som inriktning och sjukgymnastutbildningen.

DET NYA EUROPAPROGRAMMET är landets mest eftersökta program, särskilt inriktningen mot statsvetenskap som har 66 förstahandsökande till varje plats.

Totalt har det kommit in närmare 85 000 ansökningar till program vid GU genom VHS samordnade antagning. Det framgår av den statistik som VHS tagit fram för program som startar i höst.

Antalet sökande vid GU är ungefär lika stort som förra året.

Men statistiken ska tas med en nypa salt. Vissa program har få platser som t ex Europaprogrammet och en del gymnasielärarutbildningar. Statistiken ger därför en överdriven bild av sökandetrycket. En annan osäkerhetsfaktor är andelen obehöriga. Först i juli står det klart hur många behöriga som sökt program vid GU.

På det hela taget är det inga större överraskningar. Intresset för att bli psykolog, läkare och gymnasielärare (inriktning: svenska eller samhällsvetenskap) är fortfarande mycket stort. Anmärkningsvärt är att sökande till sjukgymnast- och sjuksköterskeprogrammen ökar kraftigt.

De utbildningar som har lägst antal förstahandsökande ligger inom det matematiska- och naturvetenskapliga området. Enda undantaget är inriktningen mot biologi och i viss mån även miljö. Få sökande har också lärarutbildningar med naturvetenskaplig inriktning.

FEMTON I TOPP-LISTAN VID GU 1:a-handssökande/plats

Europaprogrammet, statsvetenskap (5)	66
Europaprogrammet, historia (5)	24
Europaprogrammet, sociologi (5)	22
Psykologprogrammet (30)	22
Gymnasielärare samh/ämne (10)	21
Sjukgymnastutbildning (40)	19
Grundskolelärarutb 1-7 sv/samh (20)	18
Gymnasielärare sve/ämne (10)	18
Europaprogrammet, kulturgeografi (5)	16
Socionomprogrammet (105)	16
Dietistprogrammet (40)	14
Läkarutbildningen (57)	13
Sjuksköterskeutbildningen (60)	13
Grundskoleutb 4-9 sve/SO-ämnen (4)	13
Europaprogrammet, företagsekonomi (5)	12

Siffran som står efter programmen avser antalet utbildningsplatser.

Tekniskt missöde drabbade GU Journalen

På grund av datorhaveri är tidningen något försenad. Vi ber om överseende med eventuella korrekturfel som kan ha uppstått under arbetet med att rekonstruera tidningen.

Nytt från ledningen

Millenniesäkert GU

Millennieskiftet står för dörren och datakränglet, det kom av sig.

Det mesta tyder på det i alla fall. IT-avdelningen har säkrat nästan hela GU.

Den enkät som sändes ut har nu besvarats av nästan alla.

- Den var ett viktigt underlag för att kunna gå vidare. Det goda resultatet beror på att så många har engagerat sig, säger Sven-Elof Kristenson vid IT-avdelningen.

Alla fakulteter förutom den medicinska är säkrade. Även de administrativa systemen har säkrats. Studiedokumentationssystemet LADOK kvarstår dock. På fastighetssidan måste exempelvis ström och vatten säkras, det jobbar fastighetsvårdarna vidare med.

- Vi har gjort det vi kan nu, men naturligtvis kan det alltid dyka upp nya problem. Till hösten går vi ut med mer information om vad anställda vid GU kan göra. Det kan bli aktuellt med att stänga av alla system som inte används för att vi ska vara ännu mer säkrade på nyransnatten, fortsätter Sven-Elof Kristenson.

Tandhygienistprogrammet förlängs

Styrelsen har beslutat att inrätta en tandhygienistutbildning om 120 poäng som försöksutbildning, med start i höst. Tandhygienistutbildningen omfattade tidigare 80 poäng med möjlighet till frivillig påbyggnadskurs om 40 poäng. Utbildningen förlängs för att få en bättre forskningsanknytning.

Resurscentrum för matematikutbildning

Ett nationellt resurscentrum för matematikutbildning, NCM, har inrättats vid Göteborgs universitet. Det är ett av fyra nationella resurscentra som regeringen tagit initiativ till för att utveckla pedagogiken kring undervisning och öka intresset för naturvetenskap och teknik.

Chalmers rektor Jan-Eric Sundgren har valts till ordförande i styrelsen. Förestandare för NCM är Bengt Johansson, universitetsadjunkt i ämnes-teori, ämnesmetodik och ämnesdidaktik i matematik och fysik.

Ny välgörare

Chalmers förre rektor, Anders Sjöberg, har av universitetsstyrelsen utsetts till en av universitetets socii et amici (välgörare och vänner).

Anders Sjöberg var rektor för Chalmers 1989-98. Motiveringen för utmärkelsen är att samarbetet mellan universitetet och Chalmers under hans tid fördjupades "på ett mycket konstruktivt sätt".

Silvermedaljen som är förknippad med utmärkelsen kommer att delas ut vid doktorspromotjonen den 23 oktober 1999.

I nästa nummer av GU Journalen uppmärksammar vi Anders Sjöberg.

• Göteborgs universitet har lämnat in en ansökan till Högskoleverket om rätt att få utfärda apotekarexamen.

• Silas Gustafsson har valts till ordförande i styrgruppen för Museion.

Varning för företagssponsring

Forskningen ska vara fri och den kollektiva granskningen är garanten för den fria och goda forskningen.

Vetenskapen riskerar att reduceras till ett partsintresse om det är samma part som initierar, finansierar och utnyttjar den.

Det är budskapet i boken "Varför vetenskap?" som gavs ut nyligen.

STATSVETARNA ULF BJERELD, Marie Demker och Jonas Hinnfors, verksam vid statsvetenskapliga institutionen Göteborgs universitet, tänder med

FOTO: CLAES-G SWANESON

Vetenskapen riskerar att reduceras till ett partsintresse om det är samma part som initierar, finansierar och utnyttjar den, säger statsvetaren Ulf Bjereld som tillsammans med kollegerna Marie Demker och Jonas Hinnfors har skrivit boken "Varför vetenskap?".

boken "Varför vetenskap?" röda brandfacklor som varningssignaler.

Utvecklingen mot att allt mer forskning finansieras med pengar från sektoriella forsknings- och utvecklingsorgan, stiftelser, myndigheter, organisationer och företag bekymrar författarna. Minst sagt.

– Det är ett allvarligt uppdrag som vi forskare har. Var och en måste ställa sig frågan till vilken nytta den egna forskningen är, förklarar Ulf Bjereld.

Budskapet i boken är att forskning – en visst ska vara nyttig och samhällsrelevant, men nyttig och samhällsrelevant forskning kräver ingalunda att det är företag som sponsrar. Den fria grundforskningen som finansieras med statliga medel via fakulteterna är en av vetenskapens grundpelare och en förutsättning för tillämpbar forskning, anser författarna.

Forskningsråden med sin noggranna beredningsgång och kollektiva granskning fyller en lika viktig funk-

tion för att garantera nytta och självständighet.

– Det är sällan som forskningsråden ger pengar till dålig forskning. Det förekommer däremot att de sektoriella forskningsorganen, som saknar beställarkompetens för att använda ett affärsmässigt begrepp, finansierar projekt som inte är bra. I bästa fall har de sektoriella forskningsorganen en forskargrupp som bestämmer om vem som ska få anslag, i sämsta fall finns

det ingen forskare alls som är med och bestämmer. Därför vill vi värna om rådets ställning, säger Ulf Bjereld.

Författarna förkastar inte kategoriskt all forskning som får pengar från externa finansierare. Vid den egna institutionen, som de gärna beskriver som en spjutspets inom forskarsamhället – "mycket väl fungerande och en av de främsta inom ämnesområdet" – finns allt från ren grundforskning till klassisk uppdragsforskning. Det är förhållandet att proportionerna forskjuts till nackdel för den fria forskningen som författarna anser är olyckligt.

De vänder sig inte heller mot att universitet och högskolor numera enligt högskolelagen har en tredje uppgift att sköta – samverkan med det omgivande samhället. Författarnas inställning är att en sådan samverkan måste ske under former som inte riskerar den goda forskningen.

Samarbete och idéutbyte kan göra forskningen relevant, men kräver inte en ekonomisk uppgörelse som enligt författarna lätt tvingar forskarna att verka på finansierarnas villkor.

Den värsta formen av samarbete, som författarna vill värna särskilt för, är när företag både initierar och finansierar projekt och sen lägger beslag på resultaten.

– Alla ska kunna få del av den glädje som forskningen ger. Det är speciellt vanligt att det inte blir så inom områdena medicin och teknik. Därför är det viktigt att dessa sektorer får tillräckligt med statliga anslag för att kunna behålla sina mest kompetenta forskare och fortsätta verka för öppenhet, anser Ulf Bjereld.

– Risken med att företag finansierar forskningen är att forskarna söker medel där det finns medel. Det är särskilt aktuellt för de mindre högskolorna och nybildade universitet som i stor utsträckning är beroende av externa finansierare. Där måste forskarna själva hålla fanan högt och vara på sin vakt så de inte säljer ut sin integritet och blir springpojkar åt det lokala näringslivet. För det är klart att företagen är glada åt de nybildade universi-

teten som ger dem möjlighet att sola sig i glansen. Risken är att forskarna blir stöttepelare åt intressen som är allt annat än akademiska. Vill högskolorna, så kan de stå emot, fastslår Ulf Bjereld.

För att undvika en uppdelning i A- och B-lag är det enligt författarna också viktigt att högskolorna får ordentliga anslag till grundforskningen så att de blir mindre beroende av externa finansierare.

Är ni rädda för att anslagen till de etablerade universiteten ska skäras ner?

– Jag är naturligtvis part i målet, men med handen på hjärtat – jag oros över utvecklingen och anser att forskningen måste få mer resurser totalt om kvaliteten ska kunna bibehållas, säger Ulf Bjereld.

Lokala högskolor kan säkert vara bra menar han, men bara om de får rimliga förutsättningar att verka. Så är det inte idag, enligt Ulf Bjereld.

– Det hade varit mer ärligt om politikerna hade lanserat dem som en åtgärd för att stärka näringslivet och skapa arbetstillfällen regionalt. För så är det, avsikten är inte i första hand att utveckla forskningen.

PETER OLOFSSON

Notiser

Små och medelstora högskolor får ökade resurser

Regeringens satsning på små och medelstora högskolor ger tydliga utslag i statistiken. Medan traditionella lärosäten har fått ökade resurser med knappt en procent har små- och medelstora högskolor fått en ökning med hela 27 procent.

Det visar SCB:s undersökning om FoU inom universitet och högskolor 1997. Statistiken visar också att naturvetenskap, teknik och samhällsvetenskap ökade sina resurser något jämfört med 1995/96.

Färre doktorander i humaniora

Sedan de nya reglerna om antagning till forskarutbildning trädde i kraft 1 april förra året har antalet doktorander totalt ökat med fyra procent, uppger Universitetsläroren. Men det är stora skillnader mellan olika fakulteter. Antalet antagna till forskarutbildning inom humaniora har minskat med 20 procent och inom samhällsvetenskap med 14 procent. Den största ökningen har skett inom medicin, 25 procent. Inom både naturvetenskap och teknik har doktoranderna blivit fler.

Ny examen på högskolan nästa år

En ny akademisk påbyggnadsexamen kan komma att införas i Sverige. Frågan utreds nu av Högskoleverket.

Det blir i så fall fråga om en ämnesbreddande magister- eller masterexamen för akademiker som behöver komplettera sin utbildning med studier i ämnen som saknas i deras grundexamen. Önskemål om en sådan examen har länge framförts från flera universitet och högskolor.

Fem nya vicerektorer

Universitetsledningen utökas kraftigt den 1 juli. Rektor Bo Samuelsson har i styrelsen fått igenom sitt förslag om att tillsätta fem nya vicerektorer och fyra universitetsråd.

SYFTET MED FÖRÄNDRINGEN är att ge ett starkare stöd till rektor och prorektor och att ge vissa frågor större tyngd.

I dag består ledningsstrukturen av dekanalkollegiet som sammanträder varannan vecka och rådkollegiet (åtta råd samt representanter för studenterna och facken) som träffas var tredje eller var fjärde vecka.

Rektor har en längre tid diskuterat med både råd och dekaner om hur ledningen ska se ut, särskilt vad gäller rådsfunktionen. Enligt Bo Samuelsson finns det ett behov av att skapa en mindre ledningsgrupp med fem vicerektorer, som ska vara ett stöd för rektor och prorektorerna. Tanken är att den nya gruppen ska träffas oftare än dekan- och rådkollegierna.

– Åtgärden är bl a avsedd att minska rektors och prorektorers engagemang i sakfrågor och ge dem mera tid för universitetets övergripande ledning och verksamhetsplanering.

Vicerektorer utses för huvuduppgifterna övergripande forskningsfrågor, lärande och kunskapsbildning, omvärldsfrågor, kvalitetsfrågor och jämställdhets- och jämlikhetsfrågor.

Personalfrågor ligger även i fortsättningen direkt under rektor.

En annan förändring är att funktionen som universitetsråd för utbildningsfrågor ändras till vicerektor för lärande och kunskapsbildning.

– Detta innebär en utvidgning av ansvaret till att gälla även frågor kring "lärandets universitet" och de framtida läraryrkesutbildningarna, säger Bo Samuelsson.

Följande personer har rektor utsett:

Vicerektor för övergripande forskningsfrågor: *Sven Lindqvist*
Vicerektor för lärande och kunskapsbildning: *Roger Säljö*
Vicerektor för omvärldskontakter (3:e uppgiften): *Lars Nordström*
Vicerektor för kvalitetsfrågor: *Berit Askling*
Vicerektor för jämställdhets- och jämlikhetsfrågor: *Ann-Mari Svennerholm*

Universitetsråd för IT-frågor:

Berner Lindström

Universitetsråd för internationalisering:

Björn Hettne

Universitetsråd för fastighetsfrågor:

Lennart Hjalmarsson

Universitetsråd för läraryrkesutbildningen:

Gudrun Balke

Förordnandena gäller ett år i taget.

Han får ansvaret för forskningsfrågorna

Sven Lindqvist, professor i naturgeografi och avgående dekanus för matematikfakulteten, har utsetts till vice rektor med ansvar för forskningsövergripande frågor. Tjänsten är ny och ska bland annat skapa kontakter med externa finansierare.

– DET FINNS MÅNGA frågor som är fakultetsövergripande och som behöver samordnas, säger Sven Lindqvist.

Han ser sig som en resursperson, inte som en chef. Framförallt innebär inrättandet av en vice rektorsfunktion att rektorn nu avlastas en del av sitt arbete.

Sven Lindqvist understryker att fakulteterna naturligtvis kan klara sig själva.

– Jag ställer upp om det finns efterfrågan på mina insatser.

Ragga pengar, eller snarare finansierare, blir alltså en viktig uppgift för Sven Lindqvist. Wallenbergstiftelsen går exempelvis ut med hundratals miljoner kronor, biovetenskapen behöver en samordning mellan medicinska och naturvetenskapliga fakulteterna och Chalmers, EU-projektet kan också vara en källa att ösa ur.

Sven Lindqvist framhåller att även humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna behöver samordning.

– Visst är det svårare för exempelvis humanister att få externa anslag. Just därför behöver vi jobba extra hårt. För det finns möjligheter – man kan säkert utöka samarbetet med Chalmers och jag tror även att stiftelserna kan vara intressanta.

– Under första halvåret på tjänsten som vice rektor vill jag lära mig mer, särskilt om de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna som är mindre kända för mig.

Stiftelser men även andra forskningsfinansierare är tänkbare mål för Sven Lindqvists attacker. Han har lång erfarenhet av administrativt

Sven Lindqvist, ny vicerektor för övergripande forskningsfrågor

arbete och hantering av pengar från verksamheten som sektionsdekanus och fakultetsdekanus, sammanlagt tolv år.

– Det blir ett spännande uppdrag och jag hoppas få användning för de kunskaper jag skaffat mig. Men jobbet som vice rektor blir bara en del av min verksamhet. I och med att jag släpper uppdraget som dekanus kommer jag att få mer tid över till forskning och doktorander. Jag tror det är viktigt för uppdraget som vice rektor att man inte bara är administratör.

Mer pengar från externa finansierare, är det vad GU behöver?

– Jag tycker det är bra att regeringen ökar anslagen till grundforskningen, men om vi ska hänga med och få in pengar till de stora projekten, som inte nödvändigtvis behöver vara uppdragsforskning, är det nödvändigt att vi även vänder oss till externa finansierare, anser Sven Lindqvist.

PETER OLOFSSON

Ja till Sociala huset

Pedagogen bör ligga i Sociala huset. Det anser universitetsstyrelsen som vid sitt senaste möte antog en avsiktsförklaring, där den förklarar att "frågan om lokalisering av den nuvarande verksamheten inom Pedagogerna, Mölndal, är hela universitetets angelägenhet" och att den ställer sig bakom "strävanden att lokalisera verksamheten såvitt gäller de sammanhållna delarna till sociala huset och angränsande ytor".

Om allt går i läs och alla förhandlingar löper som är tänkt innebär det att Pedagogerna och alla läraryrkesutbildningar kan inviga sina nya lokaler någon gång år 2002.

779 miljoner till forskningen

Regeringen kommer att göra nya satsningar på grundforskning och forskarutbildning. Teknik och naturvetenskap prioriteras. Forskningen förstärks med sammanlagt 779 miljoner kronor under tre år, varav 70 miljoner går till de nya universiteterna.

DET FRAMGÅR AV regeringens vårproposition, "Vissa forskningsfrågor" (1998/99:94). Propositionen är delvis ett första resultat av den parlamentariskt sammansatta Forskningspolitiska kommitténs betänkande Forskning 2000.

Regeringen aviserar att utbyggnaden av högskolan fortsätter med 10 000 nya högskoleplatser år 2001 och lika många året därpå.

I forskningspropositionen framhålls att utgångs-

punkten i regeringens forskningspolitik är att Sverige ska befästa sin ställning som framstående forskningsnation. Det framgår att staten har ett övergripande ansvar för att det svenska samhället utvecklar och tar tillvara ny kunskap. Dessutom har staten ett särskilt ansvar för att garantera forskningens frihet.

– En vital grundforskning är avgörande för tillväxt och en god utveckling inom forskningsområdet. För att garantera en hög kvalitet i forskningen krävs både bredd och koncentration på strategiskt viktiga områden, säger utbildningsminister Thomas Östros i en kommentar.

– Både inom näringslivet och offentlig verksam-

het finns behov av fler forskarutbildade och utbyggnaden av högskolan ger i sig behov av fler forskarutbildade lärare, fortsätter han.

Regeringen föreslår därför att de fasta resurserna för grundforskning och forskarutbildning vid de nya universiteterna ska öka. Redan nästa år fördelas cirka 70 miljoner kronor främst till de nya universiteterna i Karlstad, Örebro och Växjö.

Totalt sett vill regeringen öka resurserna till grundforskning och forskarutbildning, främst inom teknik och naturvetenskap.

I propositionen poängterar regeringen att den så kallade tredje uppgiften ligger fast. Högskolorna ska samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet.

Pedagoger protesterar mot "förnedrande" rubrik

"Lekis eller Fritis?" En förnedrande rubrik på de barnpedagogiska utbildningarna.

Det tycker lärare och forskare vid enheten för barn- och ungdomsvetenskap, som i ett brev till LUN kräver att den nya broschyren om lärarutbildningarna dras in.

- RUBRIKEN ÄR FÖRNEBRANDENDE för alla inblandade i detta fält och tyder på en infantiliserad bild av utbildningen. Men det är inte så allvarligt att vi behöver dra in upplagan.

- Broschyren riktar sig till gymnasie- och ungdomsarbetsgivare och journalister som gjort broschyren har bemödat sig om att använda ungdomars bruk, säger Gudrun Balke. Javisst, rubriken "Lekis eller Fritis" är föräldrad om man ser det utifrån vårt perspektiv, som utbildningsledare, men jag tror inte att ungdomar uppfattar den på det viset.

En av rubrikerna i broschyren, "Lekis eller Fritis?", har dock upprört känslorna hos pedagogerna på barn- och ungdomsvetenskap. Begreppet "lekis" eller "lekskola" är föräldrad, menar de, och har inte använts i officiella dokument på över 25 år.

- Små barn och deras lärande tas

inte på allvar, menar Ingrid Pramling Samuelsson, som är kritisk till att en yrkesgrupp framställs på detta nedvärderande sätt. Hon kräver att upplagan av broschyren "Lärarutbildning vid GU" omedelbart dras in och att den trycks om med en annan rubrik än "Lekis eller Fritis?".

Gudrun Balke, universitetsråd för lärarutbildningarna och chef för LUN, beklagar rubriken.

- Rubriken ger en otidsenlig bild av utbildningen. Men det är inte så allvarligt att vi behöver dra in upplagan.

- Broschyren riktar sig till gymnasie- och ungdomsarbetsgivare och journalister som gjort broschyren har bemödat sig om att använda ungdomars bruk, säger Gudrun Balke. Javisst, rubriken "Lekis eller Fritis" är föräldrad om man ser det utifrån vårt perspektiv, som utbildningsledare, men jag tror inte att ungdomar uppfattar den på det viset.

Ingrid Pramling Samuelsson håller inte med.

- Nej, genom att hänvisa till ungdomars språkbruk slår Balke ifrån sig kritiken. Det är fel att använda en sådan rubrik eftersom det signalerar ett fördömsfullt synsätt på våra utbildningar. Hur ska man t ex få killar att

söka sig till lärarutbildningar som beskrivs som "lekis"?

- Vi blir alltid styvmoderligt behandlade i lärarutbildningarna, vi är något som katten släpat in genom dörren. Vi får kämpa för vår existens och därför är detta en viktig fråga.

Arbetet med att ta fram en informationsbroschyr om lärarutbildningarna har tagit tid och varit besvärligt, berättar Gudrun Balke. Över 35 personer har faktakontrollerat broschyren. Utbildningsledarna för de barn- och ungdoms- och pedagogiska utbildningarna godkände rubriken "Lekis eller Fritis?" under förutsättning att den stod med citationstecken. Inför tryckningen togs emellertid citationstecknen bort på grund av platsbrist.

- De flesta tycker att det är bra att vi för första gången ger ut en broschyr som beskriver lärarutbildningarna på ett populärvetenskapligt sätt - där man faktiskt använder ett språk som skiljer sig från informationen i utbildningskatalogerna. Vår förhoppning är att broschyren ska locka fler ungdomar till läraryrket, säger Gudrun Balke.

ALLAN ERIKSSON

LUN har gett ut en informationsbroschyr om lärarutbildningarna. Enheten för barn och ungdomsvetenskap kräver att upplagan dras tillbaka.

Överdrivna rykten om avhopp

Nästan hälften av studenterna som läser till högskolelärare och gymnasie- och högskolelärare hoppas på utbildningen. Det visar statistik från SCB.

Men är det verkligen så många som slutar? Och gör de det för att de är missnöjda med utbildningen?

EN NY STUDIE från lärarutbildningsnämnden om orsakerna till avhoppet ger en annan bild. Flertalet av dem som hoppas på utbildningen är fortfarande lärare eller vill bli.

Genomströmningen på lärarutbildningen är inte lägre än på andra högskoleutbildningar.

- SCB och Högskoleverket ser bara på hur många som tar ut examen, men avhoppet är inte så många om man tittar närmare på statistiken, säger RoseMarie Kamperin, doktorand på institutionen för pedagogik och didaktik, som på uppdrag av LUN har skrivit rapporten, "...hade tänkt att bli lärare, men...".

RoseMarie Kamperin har undersökt hur många som efter fem år har tagit examen på grundskolläraryrket 4-9 (av dem som var antagna på programmet ht 93-ht 98). Resultatet visar att en dryg tredjedel, 125 av totalt 335 personer, inte har tagit ut sin examen.

Av de 125 "avbrytarna" har hälften bytt till en annan inriktning på lärarutbildningen eller till annat program eller till att läsa fristående kurser vid GU. En fjärdedel har fullständiga poäng utan att ta

ut examen. Ytterligare en fjärdedel har slutat läsa vid GU.

Men varför har man hoppat av utbildningen? Kamperin har gjort telefonintervjuer med 48 studenter av totalt 125 "avbrytare".

I den första gruppen, som hon urskiljer, har en majoritet av dem som slutat gått över till en annan inriktning på lärarutbildningen. Dessa registreras som "avbrytare" men blir ändå lärare.

Inte heller den andra gruppen kan, enligt Kamperin, karakteriseras som "avbrytare". Där har de flesta fullständiga poäng, men har av någon anledning inte brytt sig om att ta ut examen. De flesta av dem arbetar som lärare.

Den tredje gruppen omfattar personer som slutat läsa vid GU. Flera av dem har bytt studieort. Men det finns även de som hoppat av för att de insåg att det inte var något för dem. Några sysslar med helt andra saker men vill ändå ha kvar sin plats på utbildningen för att börja igen senare i livet.

Sammanfattningsvis menar Kamperin att de studenter som hoppat av inte är några missnöjda människor som har misslyckats på något vis. De har gjort ett val av personliga skäl.

I intervjuerna framkommer dock att de flesta - inte bara avhopparna - har kritiska synpunkter på utbildningen.

- Men det är inte missnöjet med utbildningen som är huvudsälet till avhoppet, även om det ibland kan ha varit en bidragande orsak.

En annan slutsats, som Kamperin drar av studien, är att studenterna borde få bättre stöd under utbildningen än vad som ges nu. Hon menar att utbildningsansvariga bör underlätta för dem som nästan är klara med sina studier och se till att studenten tar ut sitt examensbevis.

- Studenterna lämnas mycket åt sig själva. Många upplever att de är ensamma och saknar handledning. Hur man tar hand om studenterna under utbildningen rimmar illa med vad som står i läroplanen och hur arbetet bör bedrivas ute i skolorna, med t ex arbetslag. Det kan vara en anledning till att många inte känner sig mogna när de kommer ut i arbetslivet.

RoseMarie Kamperin menar också att arbetsgivaren borde ta ett större ansvar när man anställer en "obehörig" lärare.

- Arbetsgivaren borde tydligare markera vikten av att den anställda fullföljer utbildningen. Samtidigt bör arbetsgivaren hjälpa till på olika sätt för att hinna läsa färdigt.

ALLAN ERIKSSON

Debatt

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Argumentera i GU:s elektroniska debattforum
Ordet är fritt på: <http://debatt.adm.gu.se/debattforum/>

Nyöppnat EU-centrum

För den som är nyfiken på EU finns sedan den 6 april Info Point Europa – en öppen mötesplats för allmänheten dit man kan vända sig för att få aktuell EU-information.

INFO POINT EUROPA delar lokaler med Universitetshörnan och ligger alltså i hörnet Vasagatan-Götabergrsgatan.

– Hit ska man kunna komma om man vill ha upplysningar om vad som gäller när man vill bo, studera, arbeta eller resa i EU. Man får förstås också aktuell information om till exempel EMU, Amsterdamfördraget, utvidgningen mot öst.

Det är Karin Ekberg som berättar. Hon är än så länge ensam anställd på Info Point Europa, men har hjälp av en praktikant, Julia Persson.

– Det är bra att Info Point Europa ligger i anslutning till Universitetshörnan eftersom vi då kan hjälpa varandra när det gäller information till studenterna. Men Info Point Europa är till för den breda allmänheten, inte bara för akademiker, och vi har redan haft kontakter med till exempel

Hvitfeldtska gymnasiet, Frölundagymnasiet och Folkuniversitetet.

I den öppna, ljusa lokalen finns gratis broschyrer utlagda, tidskrifter att bläddra i och möjlighet att surfa bland olika EU-länkar på Info Point Europas datorer.

– Vi visar också EU-parlamentets sessioner och presskonferenser med EU-kommissionen via satellit. Inför valet den 13 juni erbjuder vi alla politiska partier att komma hit och lämna information och lägga ut valsedlar. Vi har också erbjudit partierna att använda våra lokaler om de vill.

Det nyöppnade Info Point Europa är ett av fem liknande kontor i Sverige.

– De övriga finns i Stockholm, Malmö, Gävle och Eskilstuna. Vi har också ett vilande kontor i Östersund. I hela Europa finns det sammanlagt 98 stycken Info Point Europa-kontor.

Info Point Europa är auktoriserat av EU-kommissionen och drivs av West Sweden, Göteborgs universitet, Västra Götalandsregionen, Länsarbetsnämnden och Länsstyrelsen Västra Götaland.

Vice statsminister Lena Hjelm-Wallén inviger ett nytt forum för EU-information i Västsverige, i lokaler vägg i vägg med Universitetshörnan. Det är Linda Steneberg, direktör för Europeiska Kommissionen i Sverige, som håller i bandet.

Storsatsning på IT

GÖTEBORGS UNIVERSITET OCH CHALMERS samverkar om forskning och utbildning inom IT-området. Inom kort presenteras ett förslag om en bred IT-satsning.

Under våren har förslaget utarbetats av en arbetsgrupp som består av representanter från båda lärosätena Universitetsrådet Berner Lindström vill i dagsläget inte säga särskilt mycket om innehållet i förslaget.

– Före sommaren skall vi lägga fram ett förslag till konkreta åtgärder och insatser för att tillsammans göra en stor IT-satsning på utbildning och forskning.

– Vi får börja i mindre skala. Ett första steg är att hitta en gemensam samlingspunkt med lokaler i centrala Göteborg, som verksamheten kan utgå

ifrån. Vi har bl a diskuterat hur utbildningar kan ges med gemensamma resurser.

Det finns redan ett preliminärt förslag om en betydande IT-satsning som presenterats för Chalmers styrelse. Inom GU pågår liknande diskussioner.

– Både från Göteborgs universitet och Chalmers finns en ambition att man ska göra något som har stark lyskraft, säger Berner Lindström.

Arbetsgruppen består av Philip Brenner (dekanus matematik och datavetenskap, Chalmers och GU), Bo Dahlbom (professor i informatik, GU), Bo Egardt (prorektor, Chalmers), Berner Lindström (universitetsråd, GU), Bertil Svensson (professor i datorteknik, Chalmers) och studeranderepresentanter.

Examen i idrottsvetenskap

GÖTEBORGS UNIVERSITET VILL intensifiera och organisera forskning och studier kring idrottsområdet.

En arbetsgrupp har bildats – med bred representation från GU, Göteborgs och Mölndals kommuner, regionstyrelsen, idrottsrörelsen och näringslivet i länet – för att utreda möjligheterna att satsa på idrottsvetenskap i regionen.

Några av de tänkbara förslag som gruppen diskuterar är att bilda ett centrum i idrottsvetenskap och att inrätta en kandidatexamen i idrottsvetenskap.

Enligt gruppens sammankallande, universitetslektor Claes Annerstedt, råder det stor enighet om behovet av att göra en nysatsning på idrottsvetenskap. Det är inte minst ett uttalat krav från regionen; bland annat har samtliga partier i riksdagen redan tidigare väckt motioner om att bilda en idrottsvetenskap i Västsverige.

– Vi vill lyfta fram idrottsvetenskap på ett tydligare sätt, sammanfattar Claes Annerstedt.

– Det handlar inte enbart om elitidrott, utan

om idrott i en vidare mening. Vi vill ta ett samlat grepp på idrott och skapa något nytt i regionen som bygger på den kompetens vi har vid GU. Ett sätt är att arbeta mer över ämnesgränserna. Inom den nya centrumbildningen kan vi bättre utnyttja våra kunskaper inom t ex fritidsforskning, motionsforskning och studier kring fetma.

Frågan om en satsning på idrottsvetenskap har utretts tidigare. 1995 ville dåvarande rektorn Jan Ling undersöka planerna för en idrottsvetenskap. Det har även funnits planer på att inrätta en idrottsvetenskap som en del av den nya hälsovetenskapliga akademien. Men alla utredningar har runnit ut i sanden.

Claes Annerstedt hyser dock goda förhoppningar om att det ska bli något av planerna den här gången.

– Trycket kommer främst utifrån. Om universitetet inte tar vara på tillfället nu, finns risken att någon annan tar initiativet.

Förslaget ska vara klart i början av sommaren.

Notiser

Turismprogram på Handels?

Ett fakultetsövergripande tursimprogram – det kan bli resultatet av diskussioner som förs av en arbetsgrupp i Handelshögskolans fakultetsnämnd.

TURISMPROGRAMMET AVSER ETT samarbete mellan Handelshögskolan, kulturgeografiska institutionen och tyska institutionen.

– Att vi vill ha in just tyska i utbildningen beror på att tyskarna är världens mest resande folk och den största utomnordiska turistgruppen i Sverige, berättar Kent Persson, universitetslektor på kulturgeografiska institutionen. Enligt förslaget skulle studenterna kunna läsa marknadsföring i Tyskland, vilket förstärks skulle förbättra deras språkkunskaper men också lära dem att förstå hur just den tyska marknaden fungerar.

Turistnäringen är en framtidsbransch och om Sverige ska kunna hävda sig i den allt hårdare internationella konkurrensen behövs utbildning. Studenter finns det gott om.

– I höstas hade vi 1 390 sökande till 50 platser, det innebär ett öronbedövande intresse.

Det nya programmet skulle omfatta 120 poäng med möjlighet till en ettårig fördjupning.

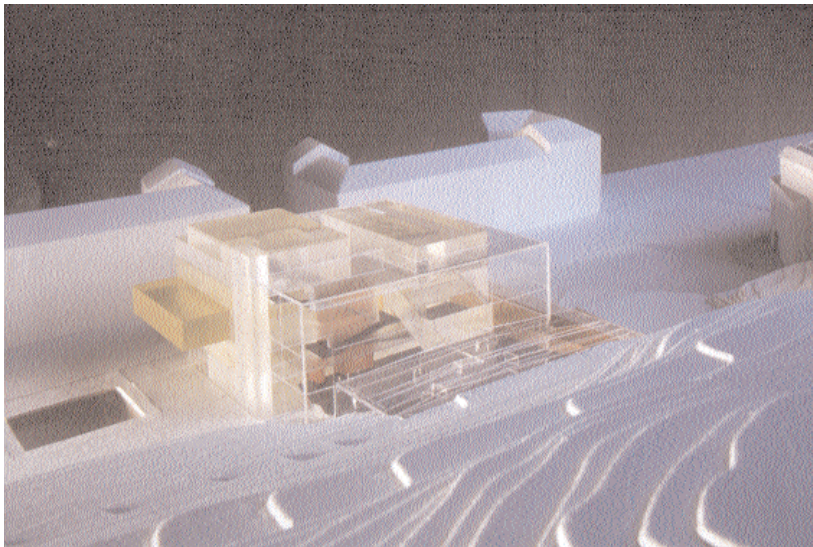
– Om universitetet beslutar om ett nytt turismprogram är vi klara att sätta igång hösten år 2000, säger Kent Persson.

Konferens om könsperspektiv

Den 26-27 augusti hålls en konferens om könsperspektiv i forskning och undervisning på Handelshögskolan vid Göteborgs universitet. Konferensen omfattar två dagar. Den första dagen behandlar genusforskning inom en rad olika verksamhetsområden, både vid GU och Chalmers. Under andra dagen presenteras och diskuteras hur man praktiskt kan arbeta med ett könsperspektiv i undervisning, forskning och projekt. Konferensen vänder sig i första hand till lärare, forskare och forkarstuderande.

Program kan beställas från Barbro Eriksson, telefon: 773 1106, e-post: Barbro.Eriksson@adm.gu.se För information om konferensen svarar Eva Mark, telefon: 773 5228.

Deadline för anmälan är den 10 juni. Men anmälningar tas även emot efteråt. Max antal deltagare är 300, så det är först till kvarn som gäller!

Det vinnande förslaget "Ice Cube" av Cécile Brisac och Edgar Gonzales.

Världskultur i en iskub

"Ice Cube" – så heter det vinnande förslaget i arkitekttävlingen om ett Världskulturmuseum i Göteborg.

Som ett stort isblock – väl synlig från alla håll – kommer den att skjuta upp mellan träden längs med Södra vägen. Granne med Vetenskapscentret och nedanför södra Lisebergstranden.

Det är – kan man nog påstå – ett tufft alternativ som tävlingsjuryn fastnat för. Enligt den är "iskuben" det mest utvecklingsbara och arkitektoniskt mest spännande förslaget.

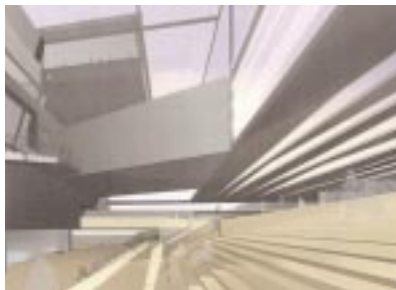
"Genom det centrala glasade rummet har nästan alla publika utrymmen...en visuell kontakt med parken och ljuset. Museet är enkelt att orientera sig i samtidigt som det bjuder besökaren på en spännande arkitektonisk promenad", skriver juryn i sin bedömning.

Som namnet antyder är det en kompakt byggnad som är anpassad till grönområdena.

Inne i museet kommer besökaren att mötas av en mycket bred trappa upp till Lilla Torg – arkitekternas förebild har bl a varit Spanska trappan i Rom. Trappan upp till Lilla Torg ska bli en levande mötesplats, är det tänkt.

Byggnaden uppfyller också höga miljökraV. Enligt arkitekterna ska energianvändningen kunna minskas betydligt genom t ex den stora glas-konstruktionen och aluminiumtaket.

Själva utgångspunkten för tävlingen var att byggnaden inte skulle se ut som ett monument, utan som en lockande och levande mötesplats; den skulle dessutom kunna bli en del av det sven-

Inne i det nya Världskulturmuseet leder den stora trappan – 25 meter bred – upp till Lilla Torg.

ska kulturarvet. Det förslaget som bäst lyckades uppfylla dessa krav var det som lämnades in av de unga arkitekterna Cécile Brisac och Edgar Gonzalez från den engelska arkitektbyrån Brisac Gonzalez i London.

Det är Statens fastighetsverk, som på uppdrag av regeringen, i juni förra året utlyste en allmän arkitekttävling om Världskulturmuseet.

Tävlingen har dragit till sig stor uppmärksamhet runt om i världen. Till första omgången i tävlingen kom det in 227 förslag från 26 länder, med nästan samtliga världsdelar representerade. Sex förslag gick vidare till andra omgången.

ALLAN ERIKSSON

FAKTA/Världskulturmuseet

Det nya Världskulturmuseet kommer att omfatta fyra museer: Medelhavsmuseet, Östasiatiska museet och Folkens museum Etnografiska i Stockholm samt Etnografiska museet i Göteborg. Dessa ingår sedan årsskiftet i den nya myndigheten Statens museer för Världskultur. Chef för myndigheten är professor Thommy Svensson.

Första spadtaget ska tas hösten 2000. Museibyggnaden, vars lokalyta omfattar cirka 11 000 kvm, beräknas stå klar i oktober 2002 för att kunna invigas och öppnas i maj 2003, om allt går enligt planerna.

Kostnad: cirka 200 miljoner kronor.

Visioner på HDK

En ny byggnad på gården mellan HDK och Röhsska – det skulle innebära ett ökat samarbete mellan skolan och museet, större öppenhet mot allmänheten och en ytterligare förstärkning av Göteborgs ställning som centrum för design och konsthantverk i Sverige.

DET ÄR GUNILLA GRUNDSTRÖM, rektor på HDK och Stenebyskolan samt Lasse Brunnström, museichef på Röhsska, som står för visionerna.

– Vi har redan börjat resonera om fördelarna med ett gemensamt bibliotek, berättar Gunilla Grundström. Tillsammans har vi cirka 50 000 bokband och cirka 160 tidskriftsprenumerationer. En samordning av våra bibliotek skulle innebära en bättre miljö för forskning och studier och större möjligheter att ta emot allmänheten.

I den nya byggnaden skulle också finnas plats för en ny utställningshall, en ateljé och verkstad för formexperiment där nya material och tillverkningsmetoder kunde prövas och en studiesamling med originalföremål som barn och ungdomar kunde utforska såväl visuellt som taktilt. Dessutom skulle där finnas en designbutik samt ett café och en restaurang.

– Med andra ord – ett levande designcentrum. Designbutiken skulle kunna bli det ställe dit man går för att köpa femtioårsprenten. Café- och restaurangverksamheten skulle locka allmänheten att också gå och titta på spännande utställningar. Och i de nya lokalerna skulle vi ha möjlighet att anordna debatter, samtal och andra intressanta arrangemang.

Svåra val inom vården

Prioriteringsproblem inom vården – det var frågor som diskuterades av ett tjugotal föredragshållare vid konferensen Health Care Prioritisation på Handelshögskolan mellan den 22 och 24 april.

HANDELSHÖGSKOLAN GÄSTADES AV forskare från bland annat Norge, Danmark, Tyskland och Belgien. Att frågorna om hur vården bör prioriteras är många och komplicerade kunde inte minst professor Lotta Westerhäll, prorektor vid Handelshögskolan, konstatera:

– Det finns två prioriteringsgrunder inom vården: läkarnas val mellan olika behandlingar, ett val som styrs av omtanke om patientens bästa – och det val som styrs av att resurserna är begränsade. Det är det senare valet som ger upphov till debatt och svåra etiska problem.

Gapet mellan behov och resurser har blivit allt större i det moderna samhället där människor på grund av förbättrad sjukvård lever allt längre och alltså kostar allt mer. För att komma till rätta med problemen kan man gå tillväga på olika sätt: till exempel försöka rationalisera sjukvården, tillsätta mer resurser, prioritera hårdare eller kanske sänka kvalitetskraven.

– För att förtroendet för sjukvården ska kunna upprätthållas måste grunderna för olika prioriteringar diskuteras öppet. Det huvudsakliga målet för denna konferens är därför att försöka ge en klarare definition av vad hälsovården har för roll i samhället, försöka avgränsa dess ansvarsområden och försöka komma fram till om det finns allmänt accepterade principer för hur man bör prioritera.

Företrädare för ekonomi, juridik, medicin och etik diskuterade bland annat vilken typ av forskning som behövs för att ge underlag för rätt prioriteringar, vilka rättsliga förutsättningar det finns för att prioritera på det ena eller andra sättet, vilka etiska normer som påverkar lagstiftning inom hälso- och sjukvård. Man diskuterade också likheter och skillnader mellan olika europeiska länders sätt att handskas med hälsovårdsfrågor.

EVA LUNDGREN

Sveriges första EU-översättare

Eva-Lis Gyllström, nybakad EU-översättare

– En spännande utbildning med en bra mix av olika ämnen! Så sammanfattar Eva-Lis Gyllström den tvååriga EU-översättarutbildningen som hon tillsammans med tjugotvå andra studerande just avslutat.

UTBILDNINGEN STARTADE VÅRTERMINEN 1997 och kom till stånd på grund av det ökade behovet av facköversättare i och med Sveriges medlemskap i EU. Utbildningen, som är unik i Sverige, innebär att studenterna utbildas till facköversättare i två språk, engelska samt tyska eller franska.

– Vad som varit särskilt bra är att så stor vikt lagts vid svenska språket, säger Eva-Lis Gyllström. Det är ju till svenska vi ska översätta och det finns saker och ting i det egna språket som man inte tänker på och som man behöver få påpekat för sig.

Under utbildningens gång har studenterna fått översätta texter inom ämnena teknik, ekonomi, juridik, medicin och dessutom speciella EU-texter om olika frågor som till exempel jordbrukspolitik.

– Vi har också undersökt olika stilnivåer,

till exempel om det finns många substantivfraser i en viss text. Det har varit väldigt intressant, man tänker kanske inte alltid på hur till exempel en teknisk text ser ut. Vi har också ägnat mycket tid åt att kommentera våra översättningar, gett varandra synpunkter och tips och hjälpt varandra när någon kört fast.

Studenterna har fått skriva två tioposters uppsatser avseende vardera språket som man har ägnat sig åt. Sexton av dessa uppsatser finns samlade i boken "Texter emellan", som producerats i samband med examen.

Behovet av facköversättare ökar i samhället men för den som vill arbeta på frilansbasis är yrket än så länge ganska låglönlut.

– Jag har startat eget och har redan fått en del jobb, berättar Eva-Lis Gyllström. Bland annat har jag fått översätta årsredovisningar och dataprogram. Några av mina studiekamrater har åkt till Stockholm för att göra ansökningsprov till EU och några har redan engagerats utomlands.

Utbildningen utgör ett samarbete mellan fem språkinstitutioner: svenska, engelska, tyska, franska och lingvistik.

EVA LUNDGREN

FAKTA/EU-översättarutbildningen

Sökande till den tvååriga utbildningen till facköversättare måste ha 40 poäng i vardera engelska samt tyska eller franska. Dessutom måste sökande genomgå ett antagningsprov där framför allt förmågan att uttrycka sig på svenska bedöms.

Utbildningen är tänkt att anordnas varje år. Man har plats för högst trettio studerande per år. Det är tjugotre studenter som genomfört den just avslutade kursen, varav tre är män. Till höstens utbildning finns 68 sökande, varav åtta män.

Vem känner till kandidat Ågren?

ÄR DET NÅGON vid Göteborgs universitet som vet något om kandidat Ågren?

Det undrar redaktör Lasse Persson i Stockholm.

Kandidat Ågren hette i förnamn Sigge – eller som det stod i dopboken Sigfrid – och studerade under några år på trettio-talet latin, grekiska och klassisk fornkunskap vid Göteborgs högskola men är mer känd i den roll han lite längre fram i livet kom att spela: som dynamisk och färgstark redaktionschef på tidningen Expressen.

Till hans medarbetare där hörde just Lasse Persson, som nu skriver en bok om honom. "Galen i nyheter", som titeln på den ska lyda. Hans utgångsläge är delvis

mer, delvis mindre tillfredsställande. Han vet det mesta av det som är värt att veta om redaktionschef Sigfrid Ågren men nästan ingenting om den filosofie studeranden med samma namn. En ung man som efter studentexamen på Hvitfeldtska läroverket skrev in sig vid Högskolan, där han sedan tillbringade tre år med att omväxlande fördjupa sig i klassiska språk och ordna fester – det senare i kraft av sitt ämbete som sexmästare på Kären.

Den som kan och vill lämna några upplysningar om honom får gärna skriva eller ringa till Lasse Persson, Fyrverkarbacken 42, 455 19 Stockholm, tel 08-61 85519.

KRÖNIKAN

Den riskabla internationaliseringen

Det påstås ofta vara viktigt att svenska forskare befinner sig i den yppersta internationella eliten. Argumenten påminner om vikten av att svenska idrottsmän tillhör världseliten.

Svenska idrottsmän som hävdar sig i världseliten uppnår något som skiljer dem från svenska forskare i samma situation – ett underhållningsvärde. Det gamla argumentet för elitidrotten – dess betydelse för breddidrotten – håller inte streck längre. Samma sak gäller kanske också relationen mellan elit- och "bredd"-vetenskap.

Forskarsamhällets internationalisering välkomnas nästan undantagslöst. För att få ett kritiskt perspektiv på denna trend måste den sättas in i ett större sammanhang. Det är svårt att undvika att se ett samband med kapitalets internationalisering. Denna sistnämnda trend välkomnas också ofta, men här finns åtminstone kritiska röster. Frågan är om inte vissa lärdomar här kan dras.

De fria kapitalrörelserna bidrar enligt kritikerna till att undergräva nationalstaternas handlingsutrymme. Härigenom försämras demokratins sätt att fungera. Det uppdrivna kravet på snabba vinster eliminerar också de ekonomiska aktörernas lojalitet mot speciella platser och människor.

Ekonomins internationalisering innebär att svenska företag måste underordna sig den internationella marknadens spelregler. Forskningens internationalisering innebär en motsvarande "marknadsanpassning". Vill man vara internationellt framgångsrik måste man som forskare anpassa sig till internationellt gångbara problem och perspektiv. Med tanke på de faktiska vetenskapliga maktförhållandena betyder detta i praktiken en "amerikanisering" av forskningen. Det finns en risk att problem och perspektiv som är viktiga för ett land som Sverige försummas.

Vad kan vi förvänta oss av en internationaliserad vetenskap för vårt lands del? Frågan riktar uppmärksamheten mot de olika disciplinernas huvuduppgifter. Några exempel från samhällsvetenskap och humaniora: Kommer internationaliseringen för statsvetenskapens vidkommande att innebära en vitalisering av demokratin? Kommer de ekonomiska vetenskaperna att bidra till ett förnuftigare ekonomiskt system? Kan vi vänta oss att litteraturvetenskapen ökar allmänhetens intresse för seriös litteratur? Eller att filosofin fördjupar intresset för livets avgörande frågor? Min hypotes är att internationaliseringen innebär större risker än möjligheter.

Om vi betänker att svenska folket bekostar forskningen kan man undra över vilken glädje allmänheten har av internationaliseringen.

Kapitalets och dess företrädarens lättflyktighet är ett faktum. Är forskarkärens lättflyktighet något som bör välkomnas och påskyndas? Innebär inte rörligheten – som för kapitalets del – att forskarnas lojalitet mot speciella platser och människor minskar? Och är detta i så fall något gott?

Förebilder är viktiga. För den forskare som känner trofasthet mot en viss landsdel och dess människor finns inspirerande exempel. Jag tänker på den store filosofen Immanuel Kant från Königsberg. Berömd är han inte bara för det kategoriska imperativet utan också, bland mycket annat, för en initierad skildring av Londons broar. En besökande engelsman tillfrågade Kant hur många år han varit bosatt i London. Till sin tillfrågade fick han höra att filosofen aldrig varit i den brittiska huvudstaden. Kant lämnade överhuvudtaget aldrig Königsberg.

GUNNAR FALKEMARK
Universitetslektor i statsvetenskap

Den långa vägen till jämlikhet inför lagen

TEXT: MARIA JACOBSON
BILD: HILLEVI NAGEL

Om man vill kan man se juridiken som ett skådespel där juristerna framträder i olika roller: åklagare, domare, försvarsadvokat.

Eva-Maria Svensson valde forskarrollen.

Hon granskar de orättvisor som är inbyggda i rätten.

– JAG ÄR INTRESSERAD AV den sociala dimensionen i rätten. Och av maktrelationer. I arbetsrätten till exempel, står påtagligt olika intressen mot varandra; arbetsgivarens och arbetstagarens. Konflikten är intressant, säger Eva-Maria Svensson, den är politiskt och ideologiskt laddad.

Juridiken ska framstå som objektiv, fri från värderingar, trots att den är ett resultat av en politisk process. Den förmenta objektiviteten ska ge legitimitet men döljer också värdekonflikter som är centrala för att förstå varför rätten ser ut som den gör, menar hon.

– Diskussionen om vems intresse som ska överväga förs inte i juridiska termer utan i politiska. Därför syns inte maktförhållanden så tydligt inom juridiken.

Genusrelationen är ett av de maktförhållanden som Eva-Maria Svensson studerar. I sin avhandling "Genus och rätt" problematiserar hon rättens formella könsneutralitet, som resulterar i att genusrelationen, över/underordningen, görs osynlig.

Genusrelation är ett abstrakt, analytiskt begrepp som kan användas för att granska för-

hållandet mellan män – manligt å ena sidan och kvinnor – kvinnligt å andra sidan på olika plan i samhället. Det kan också appliceras på andra maktförhållanden.

Eva-Maria Svensson skiljer på den abstrakta genusrelationen, som ett begrepp för att studera maktrelationen och på det konkreta ojämlika förhållandet mellan könen som innebär att män och kvinnor faktiskt behandlas olika i rätten.

När hon som doktorand 1983 åkte på sin första forskarkurs, i kvinnoarbetsrätt, insåg hon att lagen är könspartisk. Mäns behov och prioriteringar skapade rätten. Kvinnorätt som vetenskaplig disciplin fokuserar på gruppen kvinnor och deras typiska situationer i förhållande till rätten. Genom att kvinnan görs till norm avslöjas den påstått objektiva normen som en manlig norm.

– Under en period tittade jag på utgångspunkterna för bedömning av misshandel mellan män och misshandel av kvinnor. Då såg

jag hur kön påverkade utövandet av rättsordningen. Män som slog män fick vanligen fängelse, förmildrande omständigheter kunde ibland ge böter.

– När en kvinna misshandlades var det normala straffet böter men i försvarande fall kunde det bli fängelse.

Själv hade hon också upplevt sig som en främmande fågel på juristutbildningen utan att förstå exakt varför. Nu kunde hon sätta ord på den känslan: "det manliga" är norm i rätten, liksom i alla samhällets fundament, och då blir "det kvinnliga" undantaget.

För allmänheten är kanske Eva-Maria Svensson mest bekant i debatten om könsdiskriminerande reklam. Det är ett av de områden i rätten där man medvetet eller omedvetet valt att inte reglera sådant som särskilt drabbar kvinnor. Diskrimineringen av kvinnor i reklamen är ett uttryck för den ojämna maktrelationen mellan kvinnor och män.

Inom publicistiken är intresset för könsdiskriminerande reklam, och sexistiska bilder överhuvudtaget ljummet. När krav på förbud väcks höjs dock många röster emot; i syfte att värna tryckfriheten får kvinnor tåla en och annan kränkande bild. I stället för att stifta en lag på området har reklambranschen fått skapa ett eget sanerande organ, Näringslivets

etiska råd mot könsdiskriminerande reklam, ERK.

Eva-Maria Svensson anser att tryckfriheten används på fel sätt om den kan skydda kränkande kvinnobilder under täckmanteln att de handlar om fri åsiktsbildning. Yttrandefriheten ställs emot jämställdheten.

– Syftet med tryckfriheten är att värna den fria tanken, idéer och åsikter i en demokrati. Denna frihet kan inskränkas om den kolliderar med andra viktiga värden. Med reklam för tobak och alkohol har man gjort så. Det motiveras bland annat med att det finns ett betydande allmänintresse för att förbjuda sådan reklam.

Hittills har det inte ansetts vara ett betydande allmänintresse att slippa könsdiskriminering i reklamen eller i massmedierna.

Med marknadsföringslagen kommer man heller inte åt den könsdiskriminerande reklamen eftersom den inte anses vara otillbörlig mot konsumenten.

Från en bokhylla plockar Eva-Maria Svensson ner reklamskylden för ett rostskyddsmedel daterad 1974 som är den enda könsdiskriminerande reklam som prövats i domstol. Varumärket är skrivet på en kvinnas nakna rygg. Domstolen fann att bilden visserligen var diskriminerande men att det var inte den tänkta konsumenten som diskriminerades och därmed ansågs inte reklamen otillbörlig. Marknadsföringslagens syfte var inte att skydda kvinnor i deras egenskap av kvinnor.

Jämställdheten är inte bara en svensk norm utan också en internationell, som uttrycks bland annat i FN:s deklARATIONER om mänskliga rättigheter. Problemet med människorättsbegreppet är att också det präglas av ett manligt synsätt, menar Eva-Maria Svensson. Det är inte anpassat för de kränkningar som kvinnor utsätts för.

Som barn och ung funderade Eva-Maria Svensson ofta över olika orättvisor.

– Jag var tidigt klassmedveten och såg min familj i det perspektivet. Min far kommer från det röda Norrland och min mor från en småborgerlig miljö i Värmland. Jag tycker att jag är född i en klasskonflikt, som i och för sig inte alls är tydlig för min syster eller mina föräldrar.

I slukaråldern läste hon om andra världskriget och nazismens behandling av judarna.

– Orättvisor berörde mig illa. Jag tog parti för de svaga och reagerade mot mobbing i min egen omgivning.

Hur medvetet rättvisefunderingarna i unga år ledde till yrkesvalet som jurist är svårt att säga.

– Efter gymnasiet var jag intresserad av ekonomisk brottslighet, som var en uppmärksam fråga i mitten av 70-talet. Delvis därför valde jag juristutbildningen. Då läste man via Kursverksamheten och finansierade studierna själv. Jag läste heltid och jobbade halvtid som parkeringsutredare på polisen. Man ringde upp folk som inte betalat sina böter och gav dem ytterligare en chans att betala. I dag överlämnas obetalda böter direkt till kronofogden.

Juristyrket har hög status och anses vara ett karriäryrke.

– Jag kände mig inte helt hemma på utbildningen, det var inte det reflekterande och diskuterande klimat som jag letade efter. Härdraget kan man säga att de andra studenterna ville hitta lagens kryphål och jag ville täppa igen dem.

– Det blev också för tungt att jobba så mycket och jag gjorde ett studieuppehåll och arbetade på universitetets lokala antagning.

Men hon släppte inte tanken på juridiken. När juristutbildningen startade i Göteborg återgick Eva-Maria Svensson till studierna. Hon övergav ekobrottsligheten till förmån för arbetsrätt och andra delar av rätten där maktförhållanden är en viktig aspekt.

På sätt och vis övergav hon också storstaden när hon flyttade ut i havsbandet till ön Kalvsund i Öckerö kommun för 14 år sedan. Ett fat med vackra stenar och snäckor på skrivbordet i tjänsterummet för tankarna till den miljön. Det tar en timme att pendla mellan kontrasterna.

Forskarutbildningen varvades med studier i bland annat vetenskapsteori och filosofi och med att föda två barn. Under två år jobbade hon som flyktingsamordnare i Öckerö kommun och senare som kommunhandläggare på Statens invandrarverk fram till 1993.

– Det är något av det roligaste jag har jobbat med. Genom flyktingar kommer man i kontakt med andra världar, andra kulturer och andra erfarenheter. Och i mötet med andra världsbilder förstår man sin egen. Erfarenheterna och kunskaperna från den tiden har jag också haft användning för i min forskning.

NAMN: Eva-Maria Svensson, jur dr i rättsvetenskap, lektor på juridiska institutionen vid Handelshögskolan, jämställdhetsombud på institutionen och fakulteten
FÖDD: 1958
UPPVÅXT: Västra Frölunda-Näset
BOR: Ön Kalvsund, Öckerö kommun
FRITID: Musik, dans, natur

Internationella
**VETENSKAPS
FESTIVALEN**
Göteborg

Akademiska kvartar

Tankar om tankar

Hur tänker vi när vi tänker? Det funderade professor Erland Hjelmquist vid psykologiska institutionen över vid en akademisk kvart i Nordstan.

TILL SIN HJÄLP hade han omöjliga figurer av Oscar Reuterswärd, samt de tecknade seriefigurerna Ensamma mamman och Ernie.

– Det vi kan tänka är ibland svårt att formulera i ord. Vad händer när man till exempel läser en tecknad serie? Eller när man tittar på den omöjliga figur av Oscar Reuterswärd som visar fyra staplar som plötsligt övergår i fem staplar? Det vi ser tycker vi är roligt eller intressant. Men exakt vad det är som är roligt eller spännande, det är svårt att förklara med ord.

Tanken lever sitt eget liv som inte går att fånga in i talet. Och talet lever också ett eget liv.

– Ibland när man säger fel – att salta och sylta istället för att safta och sylta till exempel – då kommer den tanke som föregått talet på något sätt ut på ett felaktigt sätt. Men riktigt vad som händer vid felsägningar kan vi ännu inte förklara.

Den akademiska kvarten om hur en tanke utan tal kan se ut ingick i en serie föreläsningar med anledning av att 1999 utsetts till hjärnans år.

Poesi i koncentrat

Poesi är det koncentrerades konst. Tomas Tranströmers poesi inte minst.

För en tid sedan kom den första doktorsavhandlingen om den. Och den heter – ungefär – så. "Koncentrationens konst", för att vara exakt.

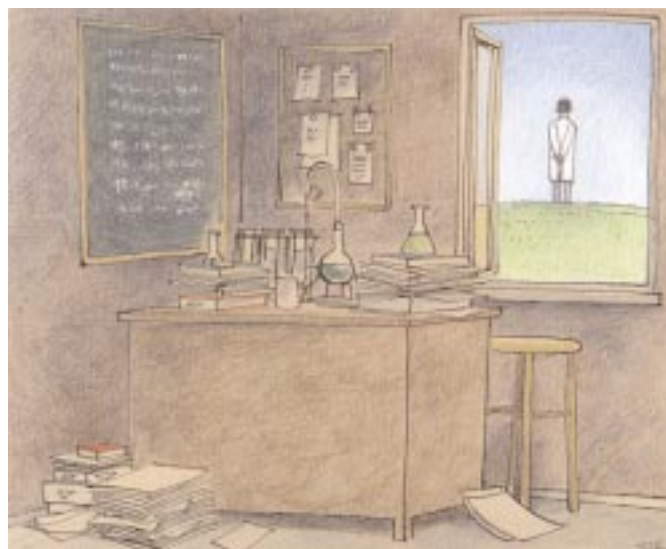
DET ÄR EN KONST som man bör behärska också om man ska tala om Tomas Tranströmers poesi. I varje fall om man ska göra det på femton minuter.

Det låter i vanliga enkla prosaiska öron som en uppgift som vem som helst skulle kunna rygga inför.

Inte Niklas Schiöler på litteraturvetenskapliga institutionen. Men han är inte vem som helst. Han är den som skrivit den där avhandlingen. Och i den egenskapen skulle han som ett inslag i programmet för Vetenskapsfestivalen under en akademisk kvart på Wettergrens föreläsa över ämnet "Tomas Tranströmer – världens främste poet?"

Även för honom visade sig dock den tiden en smula knapp. Han koncentrerade nog så gott han kunde både sig och sin framställning. Men när han hade påpekat att Tomas Tranströmer, Emanuel Swedenborg och August Strindberg är de enda svenska författare som internationellt spelat några mer betydande roller, beskriver de "produktiva språkliga haverier" som är det litterärt artspecifika hos Tomas Tranströmer samt deklamerat valda strofer ur ett par av Tomas Tranströmers diktsamlingar hade det faktiskt gått arton minuter.

Men det var rätt vackert så. Rätt innehållsrikt också. Publiken applåderade påfallande entusiastiskt. Snudd på lyriskt.

NOESYVA SWED. NORDRETTI

Det intuitiva snillet

"Jag gick på känsla".

Knappast ett gångbart argument på forskarseminariet.

Men nio av tio nobelpristagare går faktiskt på känsla när de gör sina banbrytande upptäckter. De använder sin vetenskapliga intuition, visar en kommande doktorsavhandling.

– JAG TYCKER DET är storartat att jag fått dessa intellektuella högdjur att erkänna att de använder sin intuition i forskningen, sa Eva Heinstedt, doktorand vid psykologiska institutionen, Lunds universitet, när hon talade på Vetenskapsfestivalen.

Nobelpristagarna förklarade intuitionen som ett viktigt redskap på den rationella resan. Intuitionen kan bidra till lösningar, men sen måste man rationellt ifrågasätta det man gjort. Allt ska gå att förklara logiskt och kunna prövas av andra, underströk nobelpristagarna.

Eva Heinstedt har djupintervjuat tio nobelpristagare i fysik och kemi som fått beskriva och analysera hur de arbetat, framförallt hur de gjort vid de avgörande framstegen. Intuitionen – känslan – fungerar i första hand som en varningslampan när någonting inte stämmer, det är ett återkommande inslag i pristagarnas berättelser.

– Allt kreativt arbete går ut på att försöka bryta mönster som hjärnan går på i, fortsatte Eva Heinstedt. Alla människor har en tendens att styra och binda tankarna i strukturer och färör. Skillnaden mellan kreativa människor och andra är just förmågan att bryta det konventionella tänkandet.

Forskning visar att kreativa personer har större tolerans för ostrukturerade situationer. Stora upptäckter – framgångsrik forskning – kräver både rationellt tänkande och intuition. Det räcker inte att aktivt och rationellt söka efter

lösningar. Kreativ forskning kräver att man släpper den medvetna kontrollen. Banbrytande framsteg har rent av sin ansats i vetenskaplig intuition. Det är slutsatsen Eva Heinstedt drar av djupintervjuerna.

– Den absolut viktigaste tillgången som nobelpristagarna beskriver verkar vara förmågan att ställa sig utanför, att alltid vara öppen och beredd att betrakta den egna forskningen på distans. Man måste kunna stanna upp och ifrågasätta även om resultaten blir exakt som man förväntat sig, även om resultaten blir som man vill ha dem, sa Eva Heinstedt.

Så hur kan intuition kopplas till forskningspolitik?

– Det är en trend i doktorandutbildningen att det rationella tänkandet gynnas på bekostnad av intuitionen, fortsatte Eva Heinstedt. Doktorsavhandlingen ska skrivas på fyra år med det nyinförda kravet på säkrad finansiering av doktoranderna. Forskarstuderande tilldelas ofta ämnen eller styrs kraftigt redan i inledningen.

– Mycket handlar om pengar. Det finns risk för att doktorander i första hand prioriterar det som är finansiellt gångbart. Metod och fackkunskaper räcker inte och nyskapande tänkande kan inte påbörjas först när avhandlingen är klar.

Enda sättet att stimulera kreativitet, intuition och logiskt tänkande är att utsätta sig för nydanande forskningsprocesser. Där det är mindre välstrukturerat aktiveras intuitionen, menade Eva Heinstedt.

Hon tror och hoppas att konkurrensen mellan de nybildade universiteterna kommer att tvinga fram mer tvärvetenskaplig forskning.

– De som kan erbjuda spännande forskarmiljöer kommer att ha framgång.

PETER OLOFSSON

Alltinget hos lyssnarna

Många frågor – och uttömmande svar. Det är Alltinget i ett nötskal.

UNDER VETENSKAPSFESTIVALEN VAR det säsongsfinal för Alltinget, P4:s vetgiriga program, i universitetsaulan med levande musik signerad Tongångarna. En nyfiken publik och studentpanel var på plats och försökte sätta forskarna på det hala med kluriga frågor.

I panelen satt åtta forskare från GU – Ernst Nyström och Margareta Söderström (medicin), Annika Nordström och Mats Nilsson (etnologi), Åsa Abelin och Kerstin Norén (lingvistik och svenska språket), Thomas Magnusson (historia), Björn Jonsson (fysik) och Stefan Nilsson (zoofysiologi).

Karin i studentpanelen var först ut: Varför blir huden skrynklig när man ligger i vatten? Frågan bollades först till Margareta Söderström som förklarade att vår tånjbara hud suger åt sig vatten och blir därför skrynklig.

Annars var det en mängd olika frågor som fick sina svar: Kan man spåra en mobiltelefon när den är avstängd? Hur mäter man avståndet till stjärnor? Varför heter det "att ligga i skilsmässa"?

En fråga som man uppehöll sig lite längre vid var om vi dricker mer brännvin här i Norden och varför. Ett populärt ämne, tydligen, även bland forskarna.

Till slut ställde en student en fråga om hur akupunktur fungerar – och

trodde för ett litet ögonblick att denna fråga skulle förbli obesvarad. Men icke, medicinarna i panelen tvekade inte ens – däremot visste man inte varför vissa människor är opåverkbara av nålarnas helande kraft.

I höst fortsätter Alltinget.

Medietekniks TV-inspelning av säsongsfinalen av Alltinget i universitetets aula, då Tongångarna jazzade loss.

Vetenskapen på scenen

Bland många andra framstående personer kunde man under vetenskapsfestivalen också stifta bekantskap med inga mindre än Selma Lagerlöf och Elin Wägnér. I Wallenstamsalen i Stadsmuseet pläderade de för kvinnlig rösträtt och vi i publiken fördes omkring åttio år tillbaka i tiden.

DET VAR LÄRARE och forskare vid statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet som spelade upp något så ovanligt som vetenskapsteater. Autentiska texter från bland annat riksdagsdebatten 1884 och från riksdagsbeslutet om kvinnlig rösträtt är 1919 framfördes i tids-

trogna dräkter, lånade från TV-huset. Initiativtagare till föreställningen och sammanställare av texterna var Lena Wängnerud:

– Slutet av artonhundratalet är en intressant tid då samhället förändrades mycket snabbt. Industrin och städerna växte, ständsriksdagen avskaffades. Vem som skulle få tillträde till det politiska livet var en viktig fråga. Kvinnor hade inte rösträtt men heller inte alla män eftersom rösträtten bara erkändes för den som kunde betala skatt.

Att argumenten för och emot kvinnlig rösträtt var många, det fick man klart för sig under föreställ-

ningen där olika åsikter ställdes mot varandra. Ett argument mot kvinnlig rösträtt var att frågan inte var tillräckligt viktig för att motivera en grundlagsändring.

– Vid världskongressen för kvinnlig rösträtt år 1911 framträdde bland andra Selma Lagerlöf. För deltagarna av kongressen framstod det som anmärkningsvärt att denna världsberömda författarinna inte hade rätt att rösta, något som varje enkel hemmansägare redan hade, berättar Lena Wängnerud.

Först år 1921 blev svenska kvinnor myndiga och fick rösträtt.

EVA LUNDGREN

GU lockade gymnasister med eviga frågor

Vad är meningen ...med medicinsk forskning? Med att kunna skriva svenska? Med kärlek och sex? Med livet?

Det var några av de mer eller mindre eviga frågor som lockade hundratal gymnasister till universitetets aula under Vetenskapsfestivalen.

Gymnasieeleverna fick möta sju forskare från sju

olika ämnesområden och det handlade om allt mellan kvantfysik och metafysik. Sex av forskarna representerade Göteborgs universitet. Den sjunde var en gästföreläsare, John Schollar vid University of Reading, som talade om vad är meningen med DNA.

Gymnasieföreläsningarna var ett specialarrangemang inom ramen för festivalens omfattande skolprogram.

Tango i Nordstan

FEMTON MINUTER TANGO i Nordstan. Nej, någon förförlisk dans uppfördes inte, utan händelsen var mer av abstrakt karaktär, men inte desto mindre spännande. Musikvetaren Karl-Olof Edström kåserade om tango som exotiskt och erotiskt fenomen i en akademisk kvart.

Femton minuter, som sagt. Det är kanske bäst att ta frågan med en gång: Varifrån kommer tango?

– Ja, tango föddes i Argentina och Uruguay, närmare bestämt i huvudstäderna Buenos Aires och Montevideo, på 1800-talet. Den uppstod i mötet med de svarta slavarnas danser och spreds via karnevaler till de vita invandrarna. Tango dansades ursprungligen i bordellkvartar – och blev 1880 en självständig musikgenre.

Internationell spridning fick tango i Paris i början av seklet.

En av de få svenskar som verkligen insöp den argentinska musiken var Evert Taube. Han bodde i landet under åren 1910-15. Inspirerades av människorna, den mångskiftande kulturen och musiken – vilket satte tydliga spår i hans visor. Det var då han skrev "Fritiof och Carmencita" – tillägnad sin stora ungdomskärlek. "Vamos a bailar este tango".

Även i Sverige var tango en populär dansform. Men det ansågs då – som nu antagligen – att tango var en komplicerad dans, en dans som många män vårdades inför. Bara i Göteborg fanns ett 20-tal dansskolor där man lärde ut tango, fast en mer civiliserad form eftersom den argentinska varianten uppfattas som alltför ekivok.

Under 20- och 30-talen handlade de svenska texterna om vackra och sköna "señoritas" i exotiska länder. Men det var inte exotiska länder som man tänker på idag, utan Spanien och Italien.

Att tango som musikform upplever en renässans i dag, står utom allt tvivel. Enligt Karl-Olof Edström beror detta bl a på den argentinske bandoneonisten Astor Piazzolla som på 50-talet införde blandformer av tango och jazz. "ett ursprungligt sug och exotism".

ALLAN ERIKSSON

Edström om den erotiska och exotiska tango

"Affärsidéer och framtidstro"

FOTO: PETER WEICHT

Pia Sundh – med uppdrag att marknadsföra forskningen

Idésäljare och informatör. Så står det på hennes visitkort. Pia Sundh är en idéspruta med tentaklerna utåt.

NÄR BOTANISKA INSTITUTIONEN för ett halvår sedan annonserade efter en idésäljare var det en person med många idéer som på kort tid kunde hitta nya vägar mot företag, myndigheter och organisationer man var intresserad av. Det låg i linje med institutionens ambition att bli mer "sambälls Anpassad".

– Jag tror att det var min personliga idérika galenskap som institutionen fastnade för, säger Pia Sundh.

Men vem är hon, Pia Sundh, med den i akademiska världen ovanliga titeln idésäljare? Till yrket är hon gymnasielärare i engelska och svenska och svenska som andra språk. En språkvetare – fast med en stor nyfikenhet på naturvetenskaplig forskning och, inte minst, på botanik, ekologi och miljöfrågor.

– De flesta på institutionen tycker det är bra att jag kommer utifrån och kan bidra med mina per-

spektiv. När jag började fick jag fräscha upp fotosyntesen och växthuseffekten.

Vad gör egentligen en idésäljare? Svaret kommer snabbt.

– Det är att vara en idéspruta och att kasta ut tentakler mot utvecklingsbara samarbeten och uppdrag. Jag försöker fånga upp andra människors idéer och förstå dem.

– Våra forskare är starka – men många har ont om tid.

Konkret betyder detta att vara kontaktperson, att ta fram broschyrer, att skriva populärvetenskapliga texter, att arrangera seminarier och föreläsningar, att hjälpa till med att skriva avtal om forskningssamarbete med företag och myndigheter.

Alla dessa uppgifter handlar egentligen om en och samma sak, att synliggöra forskningen och att informera om den kompetens som finns inom institutionens väggar. Att nå ut med forskningen, med andra ord.

Hennes främsta uppdrag är att få igång kontakter med företag och myndigheter. Det var också det kravet som Teknikbrostiftelsen ställde när de sköt till löneandel för en inledande period.

– Växter är utmärkta entreprenörer och överlevare. Jag inspireras särskilt av naturliga klonväxter som ändå envisas med att föröka sig sexuellt. Varje år skjuter de rotskott under jorden och för släktet vidare med samma genetiska massa. Ta vitsippan som exempel. Den tar också hjälp av myrorna för sin fröspridning.

Det är en liknelse som Pia Sundh använder för att illustrera utvecklingen av universitetets institutioner.

– Vi behöver olika typer av tillväxt och fortlevnad. När allt kom till oss via statliga anslag var uppfinningsrikedom inte så nödvändig.

Så vad har hon hunnit göra under varen? Tex har Pia Sundh tillsammans med Resurscentrum Botan – studenternas och doktorandernas kontaktnät med företag och myndigheter – arrangerat lunchträffar.

– Det som är på gång just nu är att knyta an ventilationsindustrin till grundforskningen om mögel, pollen, sporer och luktmolekyler. Vi erbjuder vår analyshjälp och ämnesbestämning till deltagande företag.

Pia Sundh har också tillsammans med forskarna tagit fram en 4-sidig informationsfolder som beskriver olika forskningsprojekt vid botaniska institutionen.

"Utveckla idéer med oss... Vi genererar nya affärsidéer och framtidstro". Det är uppmaningen som rikts till regionens näringsliv. Hon berättar förtjust om några av de områden där institutionen kan bidra med sitt kunnande och utrustning. Genom revolutionerande ny teknik – så kallad DNA-sekvensering – kan man identifiera och bestämma arter och ämnen. Det finns också ett vetenskapligt Herbarium med 1,6 miljoner exemplar av växter, alger och svampar från hela världen. Dessa används i institutions forskning men är även ett herbarium för hela världens forskare.

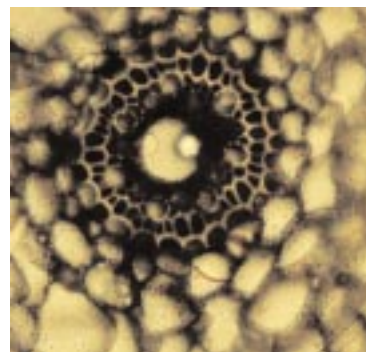
Själv ser hon det som en viktig uppgift att försöka förändra attityder, inte minst inom näringslivet.

– Jag vet att det finns en skepsis ute i näringslivet mot att anställa doktorer. Man förstår inte varför man ska forska och tror att forskare krånglar till allt.

Finns det en risk för att forskningen blir mindre fri när man erbjuder sina tjänster på det här sättet?

– Nej, det tror jag inte. Universitetet ska inte göras om till ett affärsdrivande verk. Vi ska gynna undervisning och forskning.

ALLAN ERIKSSON

Bilden visar en stressad och aklimatiserad havrerot – hobnob- i genomsnitt. Cellväggarna har blivit tjockare efter upprepad stress. Nu klarar den torka bättre.

Pia Sundh menar att universitetet behöver fler hobnobs för att klara av den hårdnande konkurrensen i samhället. Hobnob, br. eng. vänskaplig relation, mer känt som ett vanligt engelskt havreverk

Notiser

Rapport om "tredje uppgiften"

Göteborgs universitet har nu lämnat utbildningsdepartementet sina handlingsprogram för kvalitetsarbete och samverkan med det omgivande samhället – "den tredje uppgiften". Universitetet har också givit departementet en redogörelse för den verksamhet som det under 1998 har bedrivit på dessa båda områden.

En redogörelse för vad universitetet under 1999 gör i fråga om kvalitetsarbete och samverkan med det omgivande samhället skall senast 1 april år 2000

sändas in till regeringskansliet. Arbetet med att samla material till den kommer med det snaraste att påbörjas.

Såväl handlingsprogram som redogörelser är tillgängliga på Göteborgs universitets hemsida, www.gu.se

Göteborgs universitet på tredje plats

Precis som Moderna Tidens ranking hamnar Göteborgs universitet på tredje plats när det gäller antal beviljade projektbidrag från HSNR. Det visar en

sammanställning från Humanistiska samhällsvetenskapliga forskningsrådet över beviljade projektbidrag under åren 1995-1998.

Göteborgs universitet beviljades sammanlagt 202 bidrag. Uppsala universitet med 215 beviljade bidrag kommer på en andra plats. Stockholms universitet har fått igenom flest projektbidrag (243).

Kina-utbyte 1999

– lära ut, lära om, lära av?

I två tidigare nummer har GU Journalen berättat om universitetets resa till Shanghai i våras. Här är ännu en rapport från den – en personlig sådan, lämnad av en av deltagarna, professorn i humanteknologi, Hans Glimell.

INOM MITT ÄMNESOMRÅDE är "determinism" ett fullt ord, nästintill som att svära i kyrkan. Det är inte så – lär vi ut till våra studenter – att t ex tekniken i sig föreskriver en viss bestämd lösning eller tillämpning. Det finns alternativ, och vad man väljer beror på en mix av sociala, politiska, kulturella och materiella faktorer. Och lika litet som det finns en teknisk determinism finns det någon social dito, nämligen en social ordning som dikterar en given teknisk lösning.

Snarlikt determinism är hållningen att "historien upprepar sig". Likväl är den frestande när man i dag besöker Mittens Rike, eller rättare sagt den (begränsade) del av Kina som just nu genomgår en nästan hysteriskt snabb utveckling. För oss som växte upp under den omvälvande svenska moderniseringen under 60- och 70-talen tänkes lätt tanken – nej, inte igen, inte här också, skall de verkligen göra om precis samma misstag som vi? En blind tilltro till det nys välsignelser parad med en tilltagande dövhet för världet av miljöns, kulturarvets och de finlemmade sociala nätverkens bevarande (eller varsamma omvandling).

Men får vi tänka så? Kan vi välbärgade västerlänningar ta färden över hela den väldiga euroasiatiska kontinenten för att döma hur det borde vara, hur Kina bör moderniseras? Nej, döma kan vi förstås inte. Kan vi tycka, föreslå? Självklart kan vi det, det måste man väl alltid kunna. Men det förpliktigar en del att tycka till i officiella sammanhang – det krävs ödmjukhet, lyhördhet, flexibilitet och mod i en god blandning; det gäller att inte missbruka den "formaliarerespekt" vi i kraft av titel och ställning ofta möter som gäster i detta auktoritetsbundna land.

Jag förespråkar förstas inte tystnad, eller munkavle på, men det kan vara lätt att bli till en litet rosenkindad, konsult från det där "utvecklade" landet långt borta i nordväst. När självkritiken några gånger rejält slog klorna i den glimellska kampanjinkarnationen under Shanghai-veckan, kunde hela "Sweden goes to China" te sig som en enda stor, femhundraårig sådan konsult, ständigt på språng att lära ut allt från luftvårdsrening till orientering och kösystem till detta väldiga land (som uppfann kompassen – det du Jörgen Mårtensson! – och som har en "teoretisk kö" om 1.2 mil-

jarder att komma med, jämfört med 0.0085 miljarder!).

Och det är inte bara en respekt för Kinas enastående kulturarv eller gigantiska dimensioner som manar oss att låta lyssnandet utvecklas i takt med rådgivandet. Även inom områden där vi gärna placerar oss själva i framkant, såsom informations- och telekommunikationsteknologin, så kan ibland nya strukturer och nya spetstillämpningar först dyka upp där

satellitbaserad observationsteknologi (s k remote sensing technology) – har Kinas pressande behov att tidigt kunna förutse naturresurshot (t ex missväxt, översvämningar, jordbävningar) drivit fram en forskningsverksamhet i högsta klass; något jag och kolleger från Chalmers blev varse vid ett studiebesök.

Det beramade "utbytet" kan alltså bli så mer givande om vi vinnlägger oss om att det blir dubbelverkande. För universitetet är det naturligt att

För oss som växte upp under den omvälvande svenska moderniseringen under 60- och 70-talen tänkes lätt tanken – nej, inte igen, inte här också, skall de verkligen göra om precis samma misstag som vi? skriver Hans Glimell.

och inte här. Det var en fördel att kunna hoppa över några steg som andra genomgått – och kanske också byggt fast sig i.

T ex satsas nu i Shanghai-regionen, parallellt med all annan infrastruktur, stora resurser på s k informationsmotorvägar (projekt "Info Port") och på att få den enskilde medborgaren att ansluta sig (projekt "Shanghai-online"). Gensvaret är hittills starkt. Där den allt mer köpstarke svensken på 50-, 60- och 70-talen satsade på hög bostadsstandard och på bilnehav, förefaller i dag motsvarande kinesiske konsument "gå direkt" på att skaffa hög IT-standard. Säkert är ett uppdämt behov av omvärldsinformation här en viktig pådrivande faktor; "internetiseringen" blir närmast identisk med den process som föder den moderna medvetne medborgaren. På ett annat IT-område – utvecklingen av avancerad

här främja mer reguljära kontakter i form av studentutbyte. Här var det avtal som GU skrev med Fudan-universitet viktigt. Sedan en tid bidrar GU, tillsammans med ett drygt tiotal andra universitet, till ett "Nordic Centre" som upprättats vid Fudan. Om än litet, kan detta här bli ett viktigt brohuvud genom att bli a medverka till studievisstelser och stå som arrangör för workshops inom olika områden (miljövärd och IT är två som diskuteras som en del av Shanghai-veckans efterskörd).

Visst är Kina väl värt en mässa, och en flott kampanj – men än mer är det värt ett varaktigt och ömsesidigt respektfullt vetenskapligt och kulturellt utbyte.

HANS GLIMELL
Professor i humanteknologi

Nytt från UB

Ny svensk databas – PressText!

Nu har alla inom GU tillgång till även en svensk databas. Det är PressText som nu finns tillgänglig för alla GU-användare.

Databasen ger tillgång till Dagens Nyheter (A-delen från 1991, hela DN från 1992). Expressen (från 1990).

Materialet är tillgängligt i databaser-samma dag som publiceringen, i oklassificerad form. Alla artiklar är lagrade i fulltextformat, vilket innebär att all text är sökbar med fritextsökning.

Med förväret av PressText har vi nu tillgång till alla de stora dagstidningarna i fulltext.

Mediearkivet som finns tillgänglig inom GU sedan tidigare uppdateras också dagligen och har följande innehåll:

Aftonbladet (sept 1994 -)
Arbetet Nyheterna (mars 1996-)
Dagens IT (okt 1996-)
Datateknik (aug 1995-)
Göteborgs-Posten (1994-)
Helsingborgs Dagblad (1997-)
Nerikes Allehanda (1997-)
Nätvärlden (1998-)
Svenska Dagbladet (1995-)
Sveriges Radio Dagens Eko (maj 1997-)

Förutom Mediearkivet och PressText har GU också tillgång till svenska Artikelsök. Denna databas ger referenser till, alltså inte hela texten, 30 svenska dagstidningar och 500 svenska tidskrifter.

Nu får vi tillgång till Web of Science!

ISI:s citeringsdatabaser: Science Citation Index, Social Science Citation Index och Arts and Humanities Citation Index, kommer nu i en ny och mer lättanvänd Webbversion. Det är ISI:s Web of Science som nu blir tillgängligt. Det nya är, förutom gränssnittet, att vi nu får tillgång till databasen från 1972. Web of Science är nu sökbar via USA men detta ändras i juli när databasen läggs på en svensk server.

Under resten av året kommer vi även att ha kvar BIBSYS söksystem.

Sommaröppet på UB

Under sommarmånaderna har biblioteksenheterna minskat öppethållande.

På vår hemsida www.ub.gu.se hittar du information om våra sommartider.

BIRGITTA STEVINGER
Informationsbibliotekarier

Ett kunskaps hus med motbilder

Få vet att större delen av världens samlade kunskap om barn och medievåld finns på Göteborgs universitet.

FN-organet UNESCO valde Nordicom som värd för sitt globala kunskaps- och informationskontor.

– Medievåldet ökar i både nyheter och fiktion. FN anser att barn och medier är en särskilt viktig fråga, liksom sexuellt utnyttjande och barnarbete, säger Ulla Carlsson, chef på Nordicom.

– MED FOG KAN man tala om en våldskultur i film, video och tv, fortsätter hon. Barn är den mest utsatta gruppen och de exponeras för mycket och grovt våld. Utvecklingen oroar FN. Därför startades The UNESCO International Clearinghouse on Children and Violence on the Screen, "clearinghuset", 1997.

FN:s barnkonvention från 1989 ligger till grund, framför allt artiklarna 13 och 17. De handlar om barns yttrandefrihet och att barn har rätt till information och material som främjar deras sociala, and-

Huset samlar internationell forskning kring våldsutbud, effekter av våldskonsumtion och om hur barn använder medier. Viktigt är också att visa motbilder. Politiker, lärare, mediearbetare och frivilligorganisationer är några som tar del av kunskapen. Fyra gånger om året sprids ett nyhetsbrev i uppåt 3 000 exemplar i världen och en diger årsbok ges ut.

Action, våld och porr är komponenter i en global medieindustri där begränsningarna är få. I debatten ställs yttrandefriheten mot intressen som vill bekämpa våld, sexism och barnporr.

– Barn exponeras också för porr och sex i stor omfattning. På det området finns praktisk taget ingen forskning över vad det till exempel betyder för kommande generationers syn på sexualitet eller kärlek, säger Ulla Carlsson.

– När det gäller våld finns olika synsätt på hur ohälsosamt det är att titta på medievåld. Vissa ser barn som självstän-

som samhällsklimatet i övrigt betonar.

En annan aspekt är att barn sällan kommer till tals själva i bruset. Visserligen har barn blivit synligare men då bara i reklamen. Cecilia von Feilitzen menar att det uttrycker en ekonomisk-konsumerande syn som inte skildrar barnen på deras egna villkor.

Producenterna rättfärdigar utbudet med att de ger folk vad folk vill ha. Och det är sant att våld är populärt. Inom underhållningsindustrin betraktas sådana produktioner som ekonomiskt riskfria. Våld är en billig dramatisk ingrediens, ett språk som många förstår.

Samtidigt är tv-program utan våldsinslag också omtyckta, visar bland annat Valdsskildningsrådets studie. Program där inga mordsekvenser ingår, till exempel Fångarna på fortet och Tre Kronor, har större publik än program där mord visas. Resultat från flera håll i världen visar att folk vill ha fiktion som är producerad i det egna landet. Det finns till och med färsk amerikansk forskning som visar att folk där helst ser tv-program utan våld.

75 procent av våldet i tv-fiktionen kommer från USA. Exporterad fiktion innehåller mer våld än det som visas för hemmapubliken. Trots det hinner ett amerikanskt barn att se 18 000 mediemord fram till 18-årsdagen, enligt Nielsen Index.

– Våldsutbudet bekymrar även utvecklingsländerna. De har sällan råd att göra egna barnprogram. Under 1995 producerades till exempel ett barnprogram i månaden i Kamerun och det sponsrades av Coca-Cola.

Alla barn i Sverige har tv hemma och 80 procent har två eller fler apparater. I till exempel Pakistan har 20 procent aldrig tittat på tv och 60 procent har inte tv i hemmet.

– Det handlar om demokrati att se till att alla barn har tillgång till medier, såväl som att de kan göra sina röster hörda. Barn är ingen minoritet. De utgör två miljarder, eller 37 procent, av jordens befolkning.

MARIA JACOBSON

FOTO: HILLEVY NAGEL

Vid Nordicom finns "The UNESCO International Clearinghouse on Children and Violence on the Screen". Huset samlar internationell forskning kring våldsutbud och hur barn använder medier.

liga och moraliska välfärd samtidigt de ska skyddas från information som kan vara skadlig. Alla länder utom två har ratificerat konventionen: USA och Somalia.

Att clearinghuset hamnade i Göteborg beror på den drygt 25-åriga erfarenhet av att sammanställa och dokumentera forskning som finns på Nordicom, som byggts upp och leds av Ulla Carlsson. Nordicom står för The Nordic Information Center for Media and Communication Research och därifrån leds och koordineras flera internationella forskningsprojekt inom medieområdet. UNESCO och den svenska regeringen delar på kostnaderna för clearinghuset, som har en vetenskaplig koordinator och en redaktör anställda.

diga individer som kan sortera och hantera bilder och budskap. Andra anser att barn är mer påverkbara och tar skada.

När Nordicom och UNESCO skulle utse en vetenskaplig koordinator föll blickarna på Cecilia von Feilitzen för hennes forskarriktning på barn och deras medieanvändning. I mitten av 60-talet började hon på PUB, Sveriges televisions publikundersökningar. Sedan 1981 är hon knuten till JMK, institutionen för journalistik, medier och kommunikation på Stockholms universitet. Förutom jobbet på clearinghuset forskar hon bland annat om hur barn framställs i tv.

– Forskarna är ense om att medievåld påverkar barn på flera sätt men att det sällan direkt och ensamt orsakar verkligt våld. Det förstärker känslor och tillstånd

FAKTA/Medievåld

Påverkan på flera sätt

1. **Imitation** – medievåldet ger "tips" om hur våld kan utföras.
2. **Aggression** – kan förstärkas under vissa omständigheter
3. **Rädsla**
4. **Föreställningar** – en tro att det reella våldet är vanligare än det är, man har upplevelser av hot, tror att kroppar är starkare än de är i verkligheten.
5. **Tillvänjning** – toleransen för våld ökar liksom kravet på stimulans
6. **Spänning**
7. **Katarsis** – en populär åsikt är att våldet förlöser inre aggressioner hos individen. Det är ingen huvudsaklig effekt och motiverar inte mängden av medievåld. Mer våld ger inte mer katarsis.

Källa: Cecilia von Feilitzen

Nya livsvillkor i badviken

En vanlig badvik myllrar av liv så här års. Inte bara uppe på stränderna utan också under ytan. Under senare år har alger börjat breda ut sig i många grunda vikar. Det förändrar livsvillkoren för alla smådjuren och för fiskar som jagar efter föda här. I en nyligen presenterad doktorsavhandling har Ingela Isaksson tagit en närmare titt på de ekologiska konsekvenserna.

Redan som barn hade Ingela Isaksson siktet inställt på forskning. "Problemlösare" skrev hon på en skylt och placerade på ett bord i trädgården. Där hade hon sedan mottagning för familjemedlemmar och andra behövande. Den 12 maj i år blev Ingela auktoriserad problemlösare. Då disputerade hon vid Kristinebergs marina forskningsstation på en avhandling om förändrade livsvillkor för djur som lever i grunda havsområden: "Faunal response to altered benthic vegetation structure in shallow coastal waters".

De grunda havsområdena kallas ofta för havets barnkammare och skafferier. De här områden är otroligt produktiva. I skyddade vikar värms vattnet snabbt upp på våren, och i värmen och ljuset kan alger och smådjur växa till i stora antal. Under sommarhalvåret söker sig därför många fiskar hit för att äta. I skymningen vandrar exempelvis torsk och rödspotta in från djupare vatten; under natten proppar de i sig musslor, räkor, krabbor mm och ger sig i gryningen av igen, mätta och stinna.

De flesta av oss har väl knappast undgått att lägga märke den gröna sörja som sommartid lägger sig i många vikar längs kusten. Snabbväxande, fintrådiga alger växer in över sandbottnar som tidigare bestod av bar sand, sannolikt till följd av kväve- och fosforutsläppen i havet.

Fenomenet tycks ha ökat de senaste 20 åren. I sin avhandling har Ingela Isaksson bl a undersökt vad detta innebär för torsken.

– Om "skafferiet" förändras borde det få effekter för djuren som hämtar mat där, påpekar hon.

Torsk äter framför allt sandräkor och strandkrabbor som den jagar på öppna sandbottnar. I bassänger har Ingela undersökt hur torsken lyckas med sin bytesjakt när bottarna täcks av alger.

– Om det inte fanns någon vegetation alls fångade torskarna alla bytesdjur inom några få timmar, berättar hon. Men det räckte med att en tredjedel av botten täcktes med alger för att de skulle få svårt att hitta födan.

När en bar sandbotten växer igen med alger innebär det att levnadsmiljön förändras för alla smådjur som håller till där. För vissa arter blir förändringen alltför stor; exempelvis sandräkor, sand- och lerstubbar och rödspotteyngel föredrar öppna sandy-

Tångräka – en utnyttjad resurs

Ingela Isaksson – i havets skafferier. Hon har disputerat på en avhandling om förändrade livsvillkor för djur.

FOTO: SUSANNE LILJENSTRÖM

tor och minskar i antal. Andra arter som tångräkor, strandkrabbor och ål ökar i förekomst. Tångräkor är mycket vanliga i tång och alger, men är kvicka i vändningarna och svåra att fånga. Torskens "problem" när bottarna blir överväxta med alger är alltså dels att bytena blir svårare att hitta, och dels att artsammansättningen förändras.

Flyginventeringar har visat att upp till hälften av de 0-1 m djupa grundområden i Skagerraks innerskärgårdar är täckta av fintrådiga alger under sommaren. Det innebär troligen att torskens jaktmarker krympt. Bristen på torsk i skärgårdsområdena har uppmärksammats under senare tid. Är orsaken de fintrådiga algerna?

– Det är otroligt svårt att säga, förklarar Ingela Isaksson. I Kattegatt har man nedgångar i fisket efter både torsk och rödspotta. Det behöver inte tvunget bero på minskad födotillgång i grundområdena; det finns också många andra faktorer som överfiske, reproduktionssvårigheter, syrgasbrist mm. Men det går ju inte att utesluta att det har betydelse, det kan vara en faktor av flera.

Vi sitter vid Pinneviksbadet mitt inne i Lysekil. Det är en solig och varm majdag och stojande barn plaskar för fullt i den lilla badviken. På min önskan kavlar vi upp byxbenen och vadar ut i det 12-gradiga vattnet. Går det att fånga något? Ingela böjer sig framåt och börjar rutinerat spana av botten. Intill en ruska sågtång sänker hon ned händerna i vattnet och har strax fångat en liten tångräka.

– Titta så vacker den är, utbrister hon. Den fina randningen på kroppen och så gracil!

Ingelas forskning tyder på att tångräkorna kan vara vinnare när det blir mer alger. Men om det blir fler tångräkor, finns det någon som kan utnyttja det – vem äter tångräkor?

– Många fiskar äter dem men de tycks inte utgöra stapelföda för någon art, säger Ingela. Det är förvånande eftersom de förekommer i så stora mängder. Någon borde äta vrålmycket!

– Kanske fåglar kan ta dem, fortsätter hon. Forskare i Korea har hittat tångräkor i magen på tjärnor.

När vi beundrat tångräkan färdigt släpper Ingela den i vattnet. Där visar den prov på sin berömda snabbhet – med några kraftiga slag med stjärten försvinner den i jettfart in bland tång – baklänges.

SUSANNE LILJENSTRÖM

FAKTA/Grunda bottnar

En vanlig badvik är mycket rik på bottenlevande djur. På en kvadratmeter sandbotten kan finnas 10 000 hjärtmusslor, 20 000 sandmusslor, 5 000 märlor, 1 000 havsborstmaskar, 80 sandräkor, 25 strandkrabbor, 10 sandstubbar och mycket mer. Djuren lever nedgrävda i sanden och är ofta svåra att upptäcka. Men står man stilla en stund upptäcker man musselsifonerna som små pariga hål i botten, räkorna och småfiskarna som rör sig strax ovan sanden och kanske kommer en strandkrabba fram och nyper dig i tårna!

Rosénpriset till Marie Rådbo

ROSÉNPRISER PÅ 50 000 KRONOR har tilldelats astronomen Marie Rådbo, verksam vid Göteborgs universitet och Chalmers. Hon är 52 år gammal. Priset får hon för sitt populärvetenskapliga arbete framför allt bland barn och ungdom och för att hon "under en lång följd av år med brinnande intresse och stor framgång spritt kunskap om rymden och människans plats i universum".

Det var cirka tjugo år sedan du började popularisera astronomi för barn. Vad fick dig att börja med det?

– Man diskuterade redan då det dåliga intresset för teknik och naturvetenskap bland barn och ungdom. Samtidigt fick jag många frågor från olika skolor som visade på att eleverna hyste ett väldigt stort intresse för astronomi. Jag började åka runt i skolorna för att berätta om stjärnorna och planeterna. Så fick jag möjlighet att köpa Skandinavians första flyttbara planetarium och med det besökte jag olika platser i hela Sverige.

Astronomen Marie Rådbo har fått Rosénpriset för sitt populärvetenskapliga arbete.

Kan du berätta om det flyttbara planetariet?

– Det är ett stort uppblåsbart tält som en hel skolklass kan krypa in i. Innanför kan man se hela stjärnhimlen i tältets tak. Där brukade jag sitta och samtala med barnen. Barn delar ju inte upp världen i olika fack – det här är fysik, det här

är biologi, det här kemi – utan de frågar om allt möjligt.

– Numera åker jag inte runt med planetariet lika mycket utan undervisar istället blivande lärare om hur det ska användas.

Du har skrivit mycket om astronomi – i böcker men också på mjölkpaket.

– Ja, och jag försöker alltid presentera astronomin på ett tvärvetenskapligt sätt. På förlagen tycker man ibland att det jag skriver är alldeles för svårt för barn. Men det är vi vuxna som har bestämda åsikter om vad som är enkelt eller svårt. Det är inte säkert att barnen uppfattar saker och ting på det sättet.

Hinner du med din egen forskning?

– Det blir inte så mycket tid över för den. Men när jag kan försöker jag forska om vetenskapliga illustrationer. När man populariserar forskning försöker man använda sig av olika bilder för att göra saker och ting begripliga. Men bilder är ofta mer problematiska än man kan tro. De kan vara lika besvärliga som matematiska formler om man inte vet hur man ska tyda dem.

Vad tänker du göra med prispengarna?

– Något tillsammans med hela familjen. Den har hela tiden stöttat mig så jag tycker att den i högsta grad har del av priset. Vi kanske gör en resa till södra halvklotet för att se stjärnhimlen där.

EVA LUNDRÉN

Personality

NY PROFESSOR

Bengt Mattsson, professor i allmänmedicin

Alexander Brodin, docent i fysik
Alexey Geynts, docent i matematik

ADJUNGERAD PROFESSOR

Peter Lönnroth, adjungerad professor i klinisk diabetesforskning

ÖVRIGA FÖRORDNANDEN

Lars Engkvist, universitetslektor i psykologi vid psykologiska institutionen
Lisbeth Hedelin, universitetslektor i psykologi vid psykologiska institutionen
Bengt Jansson, universitetslektor i psykologi vid psykologiska institutionen
Bert Vännerholm, universitetslektor i psykologi vid psykologiska institutionen
Kerstin Bartholdsson, högskolesekreterare vid Förvaltningshögskolan
Mikael Rutberg, biträdande forskare vid institutionen för medicinsk och fysiologisk kemi

NYA DOCENTER

Rune Wejstål, docent i infektionsjukdomar
Jan Borén, docent i medicin, särskilt molekylärmedicin
Michael Liang-Xiong Fu, docent i experimentell medicin
Elisabeth Svensson, docent i matematisk statistik vid matematik och datavetenskap
Aila Särkkä, docent i matematisk statistik vid matematik och datavetenskap
Jan Stevens, docent i matematik vid matematik och datavetenskap

NTNU Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim har de beste kvalifikasjonane innan teknologi og naturvitenskap i landeingen med et breitt fagfelt innan medisin, naturvitenskap, humaniora og kunstnariske fag. NTNU er landets nest største utdanningsinstitutt med vel 18.000 studenter og ca. 3.000 ansatte. Prosjektet er på ca. 1,5 milliarder kroner.

Fakultet for kjemi og biologi

Stipendiatstilling i overflatestruktur og korrosjon på aluminiumlegeringer

Detta er en stipendiatstilling sett i forbindelse med et lovende forskningsprosjekt om utvikling til faglig utvikling flere år på graden dr.ing. Stillingen er finansiert av Hydro Aluminium.

Emnet omhandler utvikling av korrosjonsbestandige aluminiumlegeringer som skal benyttes i vannvektene. Arbeidet innebærer karakterisering av overflatestruktur og -struktur på disse legeringene for å finne ut og forklare sammenhengen mellom overflatestruktur, elektrokjemiske egenskaper og påvisning korrosjon.

Et dr.ing.-prosjekt er tilende satt i gang med vekt på korrosjonsforhold og elektrokjemiske egenskaper. Det er behov for et utvidet faglig kompetansen med særskilt faglig utvalgte av betydningen av overflatestruktur.

Kandidaten vil bli tilknyttet et skrift og motiverende forskningsmiljø som er

interdisiplinært og består innen alle aspekter av samarbeidsforhold på instituttet. Prosjektet vil bli utført i samarbeid med Hydro Aluminium, Institutt for fysikk ved NTNU og SINTEF Materialteknologi.

For stillingen kreves det utdanning som dr.ing./mag.licent. eller tilsvarende med tilstrekkelig faglig nivå innen materialteknologi eller materialfysikk. Gjeldende lønnsnivå for denne stillingskategorien er ca. 100.000,- per år. Stipendiet vil være ca. 100.000,- per år. Stipendiet vil være ca. 100.000,- per år.

Nærere opplysninger sjefredaktør Kari Nilsen, tlf. 75 99 40 35, E-post: kari.nilsen@ntnu.no. Nærere opplysninger om instituttet finner du på <http://www.chembio.ntnu.no>

Søknad med et CV, KB-1999 sendes til Fakultet for kjemi og biologi, NTNU, N-7491 Trondheim. Søknadsfrist: 01.07.99.

Se fullstendig utlysningstekst i Norsk fagtidning nr. 117, 27. mai 1999 og på NTNU's hjemmeside <http://nettopp.ntnu.no/>

OBS. Betald plassannonse

Professorsinstallation 1999

Att föra universitetet in i 2000-talet. Det prestigefyllda uppdraget har de nyutnämnda professorerna som installerades i april i Vasakyrkan.

Sammanlagt 12 professorer installerades: från vänster Thomas Nyström, naturvetenskaplig mikrobiologi, Bengt-Åke Bengtsson, klinisk endokrinologi, Göran Larsson, laboratoriemedicin, särskilt glykobiologi, Bengt Olsson, musikpedagogik, Jan-Erik Damber, urologi, Bengt Olof Johansson, fri konst, Peter Friberg, klinisk fysiologi med kardiovaskulär inriktning, Lars Oscarsson, socialt arbete, Pierre Aman, tumörbiologi. Längst fram: Gunnar C Hansson, medicinsk och fysiologisk kemi, särskilt gastroenterologisk glykobiologi, Eleanor Campbell, fysik, särskilt atomfysik och grundläggande molekylfysik, och Noriko Thunman, japanska.

GÄSTKRÖNIKAN

Grundforskningen och forskarutbildningen ska stärkas

Forskningen, sökandet efter ny kunskap, är en verksamhet som trots ett ofta grått vardagslit omges av ett stort skimmer. Det gör den därför att den med rätta har förväntningar på sig att bidra med nya kunskaper som gör det möjligt att förändra världen till det bättre.

Tidigare i vår presenterade regeringen en proposition som innehåller vissa förslag och bedömningar vad gäller forskningspolitikens långsiktiga inriktning. Propositionen präglas av regeringens bestämda vilja att satsa på vital grundforskning och forskarutbildning, framför allt inom områdena naturvetenskap och teknik. De årliga anslagen till grundforskning och forskarutbildning höjs med 779 miljoner kronor fram till år 2002.

Utgångspunkten för forskningspolitiken är att Sverige ska befästa sin ställning som framstående forskningsnation. Svensk forskning ska hålla en hög kvalitet och forskningsinsatserna ska rymma både bredd och koncentration inom strategiskt viktiga områden. Detta kräver fortsatt stora insatser av både staten och näringslivet.

Statens främsta ansvarsområde är grundforskningen. Den fritt sökande nyfikenhetsforskningen är, liksom forskarutbildningen, basen för den tillämpade forskningen och historiskt sett har det fria kunskapsökandet bidragit med många viktiga och nyttiga forskningsresultat. En vital grundforskning

är en förutsättning för att det ska uppstå nya kunskaper att vidareutveckla och tillämpa inom olika samhällsområden.

Det är också statens ansvar att behovet av forskarutbildade tillgodoses. Ambitionen är att öka antalet disputerade forskare i Sverige och höja examinationsmålet utöver de 2 000 forskarexamina som är det genomsnittliga målet per år för perioden 1997-1999. Den stora satsningen på grundutbildning som redan har inletts skapar i sig ett behov av fler forskarutbildade lärare. Samtidigt ökar behovet av forskarutbildade inom framför allt näringslivet. Det är en utveckling som är bra för spridningen av kunskaper från den akademiska världen till det övriga samhället.

Samtidigt som universiteten och högskolorna ska värna det fria kunskapsökandet, har de också en viktig uppgift att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet. Samverkan är betydelsefull därför att den ger möjligheter till ett bättre kunskaps- och idéutbyte mellan högskolevärlden och det omgivande samhället. Runt om i Sverige finns många exempel på hur framgångsrik samverkan berikar och utvecklar närområdet. Samtidigt ger den universiteten och högskolorna viktig kunskap om vilka frågeställningar som är aktuella utanför högskolevärlden.

De etablerade lärosätena kommer naturligtvis även i fortsättningen att spela en nyckelroll för att

vidmakthålla Sveriges position som ledande forskningsnation. De etablerade universiteten har en samlad forskningskapacitet och en förmåga till både mångfald och koncentration som ger dem en särställning inom forskningen.

THOMAS ÖSTROS
Utbildningsminister

HDK 150 år

Medan universitetet självt kan se tillbaka på en drygt 100 år gammal historia kan vissa av de inkommerade institutionerna uppvisa än högre ålder. Just nu fyller Högskolan för design och konsthantverk, gemenligen kallad HDK, 150 år. Detta är institutionens tredje namn, med stor vända utstakat under den senare universitetsperioden, sysselsättandes en oenig universitetsstyrelse. Om detta låter förre prefekten Niels-Henry Mörck berätta i ett av många kapitel, speglande historien i det som från början hette Slöjdföreningens skola och sedan Konstindustriskolan.

Ett tjugotal av skolans medarbetare medverkar i den av Mörck och museimannen Jan Brunius redigerade huvudvolymen. Även om alla 150 åren finns med så ligger tonvikten på verksamhet och utveckling under de

senaste 50. En förtjänstfull historia tecknades för av Sigfrid Ericson vid 100-årsjubileet. Att boken i sin helhet blir ett levande och dynamiskt dokument beror på att man låtit så många av lärarna/konstnärerna komma till tals. I en konstnärligt orienterad utbildning formas skeenden av konstnärer och strömningar snarare än av administrativa eller byråkratiska påfund. I raden av medarbetare med gedigna konstnärliga meriter återfinns bland andra Brita Englund, Björn Hultén, Sven-Erik Högberg, Knut Irwe, Jörgen Lindgren, liksom veteranerna inom det textila området Märta Oldfors och Märta Rinde-Ramsbäck.

Håkan Lindqvists lilla studie om konstslöjdens byggnader ger en intressant inblick i utvecklingen av HDK:s rumsliga hem genom tiderna. Till denna del hör samhörigheten i kvartret med Röhsska museet, som även betonar det verksamhetsmässiga släktskapet.

Bl a skriver Jan Brunius om elevutställningarna på museet. Grafiskt är boken vacker och luftig. De breda marginalerna rymmer vinjettillustrationer. Det enda som för mig ter sig visset redan nu i mitt färsktryckta exemplar är de tio blomsterarrangemangen i färgfoto, placerade här och där.

Denna HDK:s historia är kompletterad med ett planschverk med allehanda uttryck för den skiftande produktionen i färg och form genom åren, främst de senaste decennierna. Båda skrifterna är sammanhållna i en dekorerad kassett.

GUNNAR DAHLSTRÖM

Jubileumsboken kostar 390 kronor (speciälpris t o m 17 juni) och kan köpas på Universitetshörsnan eller i biblioteket på HDK (mån-tors 9-16, lunchstängt 12-13). Mer information om boken finns på HDK:s hemsida, www.hdk.gu.se